

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Навчально-науково-виробничий центр

Кафедра публічного адміністрування у сфері цивільного захисту

І .М. Лопатченко

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Конспект лекцій

Харків – 2020

Друкується за рішенням
Вченої ради факультету цивільного
захисту НУЦЗУ
Протокол від 29.08.2020 р. № 12.

Рецензент:

А. О. Дегтяр – д.держ.упр., проф., завідувач кафедри менеджменту і адміністрування Харківської державної академії культури;

Н. Є. Муромець – д.е.н., проф., завідувач кафедри туризму Харківського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету.

Лопатченко І.М.

Територіальна організація влади в Україні: конспект лекцій / І.М. Лопатченко. Харків: ФО-П Леонов Д.С., 2020. 102 с.

Конспект лекцій підготовлено та виконано в повній відповідності до програми навчальної дисципліни "Територіальна організація влади в Україні", який вивчається слухачами денної та заочної форм навчання за напрямом підготовки 074 "Публічне управління та адміністрування".

Навчальна дисципліна "Територіальна організація влади в Україні" належить до нормативних дисциплін у системі підготовки магістрів за напрямом "Державне управління у сфері цивільного захисту".

Мета: формування у студентів системи сучасних знань щодо територіальної організації влади в Україні, вироблення навичок застосування основних методів управління територією, механізму взаємодії місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Завдання:

– одержати знання з теоретичних й організаційно-правових засад регіонального управління та місцевого самоврядування, основних напрямів державної регіональної політики, становлення та розвитку регіонального управління і системи місцевого самоврядування в Україні;

– засвоїти функції та повноваження органів територіального управління;
– опанувати форми та методи регіонального управління для аналізу та вирішення місцевих і регіональних проблем, практичному використанню законодавчих актів;

– здобути навички діяльності державних службовців місцевих органів виконавчої влади та посадових осіб органів місцевого самоврядування щодо реалізації їх функцій і повноважень та завдань стосовно надання якісних послуг населенню.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

– методологію територіального управління: основні категорії понятійного апарату територіальної організації влади в Україні, закони, закономірності та принципи територіального управління;

– напрями й механізми формування регіональної політики та політики органів місцевого самоврядування,

– сучасні підходи до адміністративно-територіального реформування організації влади та місцевого самоврядування;

– матеріально-фінансову основу забезпечення територіального розвитку;

– організаційно-правові аспекти впровадження системи управління якістю в територіальних органах влади;

вміти:

– виробляти пропозиції щодо організаційної структури територіальних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, визначати їх взаємовідносини, повноваження, механізми їх передачі;

– розробляти пропозиції щодо удосконалення чинної нормативно-правової бази з регіонального управління та місцевого самоврядування;

- формулювати практичні рекомендації органам державної влади й місцевого самоврядування щодо покращення діяльності;
- визначати шляхи та методи удосконалення структури органів місцевого самоврядування, політико-правові проблеми управління регіонами та населеними пунктами;
- формувати взаємовідносини центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

володіти навичками:

- аналізу процесів становлення місцевого самоврядування та його елементів;
- застосування форм і методів регіонального управління та місцевого самоврядування;
- прийняття відповідних управлінських рішень.

Методи контролю

Для визначення рівня засвоєння слухачами навчального матеріалу використовуються такі методи оцінювання знань:

- поточний – усні та письмові опитування впродовж семінарських занять, репрезентація результатів роботи в малих групах (≤ 40 балів);
- додатковий – написання і захист творчої роботи (≤ 30 балів);
- кінцевий – модульний контроль (≤ 30 балів).

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Національна шкала	Шкала ECTS	Рейтингова оцінка, бали
5 – відмінно	A – відмінно	90 – 100
4 – добре	B – дуже добре	84 – 89
	C – добре	75 – 83
3 – задовільно	D – задовільно	68 – 74
	E – достатньо	60 – 67
2 – незадовільно	FX – незадовільно (<i>можливість повторного складання</i>)	35 – 59
не допущений	F – незадовільно (<i>потрібне повторне вивчення навчальної дисципліни</i>)	1 – 34

ТЕМА 1

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ

1.1. Територіальна організація влади в Україні: загальна характеристика

Територія – простір (частина суходолу), на який розповсюджується юрисдикція держави чи адміністративної одиниці в її складі.

Види територій як адміністративні одиниці:

– країна – визначена територія, що становить єдність з погляду історії, природних умов і населення, та в політико-географічному відношенні мусить мати державний суверенітет;

– область (регіон) – адміністративно-територіальна та соціально-економічна підсистема національної економіки;

– район – адміністративно-територіальна та соціально-економічна підсистема національної економіки (не менше 70 тис. жителів);

– місто обласного (республіканського) значення – населений пункт (не менше 50 тис. жителів);

– місто районного значення – населений пункт (не менше 10 тис. жителів);

– селище міського типу – населений пункт (від 5 до 10 тис. жителів);

– селище – населений пункт (не менше 5 тис. жителів);

– село – населений пункт (не менше 500 жителів);

– район у місті – (не менше 150 тис. жителів).

Функції територій:

– *адміністративна* – набуття населеним пунктом статусу столиці, районного чи/та обласного центру, через що здійснюється вплив на розвиток інших територій; розміщення на його території центральних органів державного управління та органів місцевого самоврядування;

– *демографічна* – місце проживання населення країни; зосередження основних потоків трудових мігрантів;

– *економічна* – створення умов для виробництва та реалізації товарів і послуг; формування доходів від трудової діяльності та на капітал, а також попиту на товари і послуги; зосередження матеріальних фондів й фінансових

потоків; формування та використання місцевих бюджетів; управління муніципальним чи комунальним майном; сприяння забезпечення населення об'єктами соціальної інфраструктури тощо;

– *екологічна* – вплив на навколишнє середовище (викиди шкідливих речовин крупними промисловими підприємствами, утилізація побутових і твердих відходів, розвиток рекреаційних зон); недопущення екологічних катастроф;

– *інформаційна* – надання зацікавленим особам необхідної їм (бажано вичерпної, об'єктивної та достовірної) інформації про територію, її здобутки та перспективи розвитку; захист конфіденційної інформації;

– *культурна* – збереження і примноження культурної та історичної спадщини; розвиток культури, мистецтва, фізичної культури та спорту;

– *освітня* – створення умов для підвищення освітнього рівня населення шляхом організації діяльності та створення умов для розвитку освітніх закладів;

– *побутова* – сприяння поліпшенню умов життя населення за рахунок розвитку житлово-комунального, транспортного та готельного господарства, а також інших об'єктів інфраструктури на цій території;

– *політична* – створення умов для участі електорату у виборах Президента України, Верховної Ради України, органів місцевого самоврядування; зосередження місцевих осередків політичних партій і громадських організацій; здійснення громадського контролю за діяльністю місцевих органів влади;

– *силова* – захист території та її населення від зовнішньої військової агресії, а також забезпечення правопорядку на цій території;

– *соціальна* – організація реалізації заходів із соціального захисту, медичного та соціального обслуговування населення; створення умов для зайнятості населення на місцевому рівні тощо.

Території конкурують одна з одною за такими напрямками:

– *життєзабезпечення* (створення сучасної інфраструктури забезпечення населення);

– *створення кращих умов* для бізнесу, залучення внутрішніх та іноземних інвестицій;

– *збереження наявних виробничих потужностей*;

– *підвищення рівня комунального обслуговування й послуг суспільного сектора* (удосконалення набору та якості послуг, а також зниження цін на них);

– використання інформаційних технологій (розвиток інформаційної інфраструктури, стимулювання застосування нових рішень у сфері інформаційних технологій та інтернет);

– наявність кваліфікованої й високоосвіченої робочої сили;

– розвиток індустрії гостинності;

– відповідальне й ефективне муніципальне управління (підвищення відкритості місцевої влади, розвиток партнерства місцевої влади та приватного сектора, використання кращої практики муніципального управління).

Особливості сучасних територій:

– динамічність – постійні зміни у складі груп елементів: населення (природний рух, міграція), бізнес (створення, реорганізація, ліквідація), влада (місцеві вибори, призначення голів РДА) ;

– наявність специфічних елементів – окреслення меж, цілісність (взаємна узгодженість дій її елементів), відносна відокремленість від зовнішнього середовища, неоднорідність елементів і розбіжність їх інтересів, багатофункціональність;

– відкритість – взаємодія з іншими територіями, виникнення міжрегіональних, транскордонних і міжнародних зв'язків;

– багатовекторність інтересів – населення (задоволення їхніх все зростаючих потреб), бізнес (максимізація прибутку), органи державного управління (дотримання положень Конституції), органи місцевого самоврядування (розвиток територіальної громади);

– складність комунікативних зв'язків між елементами – вертикальні (багаторівнева ієрархія, відносна підпорядкованість), горизонтальні (взаємодія, відносини співробітництва), зворотні (реакція на вплив);

– суперечливість – між спеціалізацією та комплексністю;

– чутливість – до найменших змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі.

Рівні адміністративно-територіального устрою в Україні:

1. Україна.

2. Області (24), АР Крим, м. Київ і Севастополь.

3. Райони (490), міста обласного та республіканського значення.

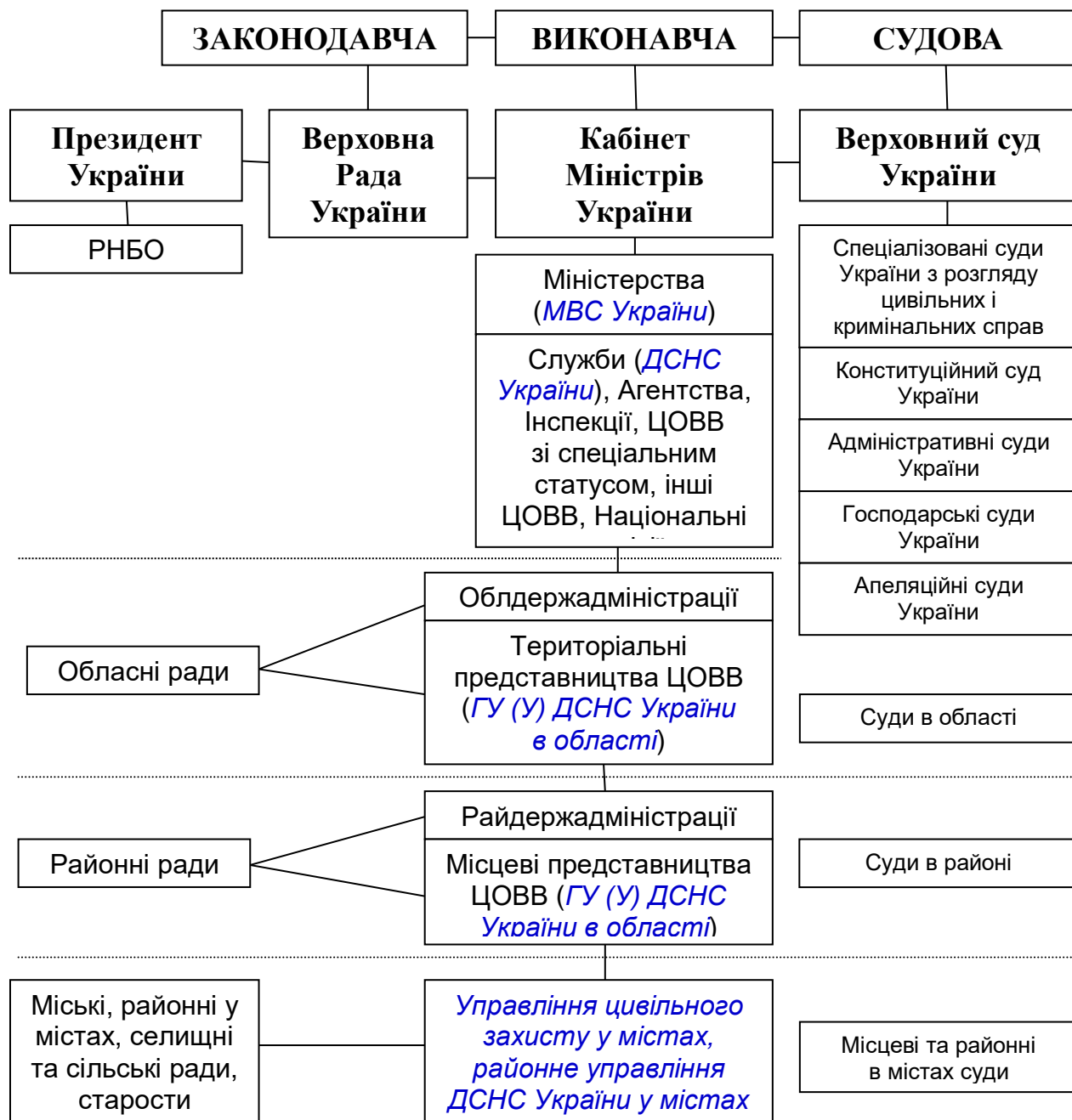
4. Міста районного значення, селища, села.

5. Райони у містах (111), селищні (783) та сільські (10279) ради.

Нині в Україні 460 міст, 885 селищ міського типу, 28441 сіл і селищ.

Влада – право та можливість керувати, розпоряджатися чимось або кимось.

Гілки державної влади в Україні: законодавча; виконавча; судова.

Характеристики влади:

- цілі;
- розподіл функцій;
- організаційні та функціональні структури;
- носії та інструменти влади;
- професіоналізм;

– відповідальність.

Ознаки влади:

- вольовий характер відношень, які складаються між людьми;
- вплив на поведінку інших людей;
- відносини, за якими люди через рівні (матеріальні, соціальні...) причини добровільно або за примусом діють, будують своє життя.

Влада обмежується правом, право забезпечується владою, без якої воно безсиле.

Основа влади:

- примушення;
- приклад;
- винагорода;
- традиція;
- ерудиція;
- здібності (харизма) керівника.

Носії влади:

- народ;
- особи, обрані або призначені на посади;
- представники політичної, економічної та культурної еліти держави;
- партії, що складають парламентську більшість.

Моделі територіальної організації влади:

– *централізована* – на всіх рівнях управління в державі здійснюють виключно органи державного управління, які формуються главою держави або її урядом;

– *англо-американська* – на всіх рівнях, крім загальнодержавного, реалізують органи місцевого самоврядування;

– *континентальна (французька)* – на проміжному рівні поєднується державне управління та місцеве самоврядування.

1.2. Теоретичні основи територіального управління

Форми впливу:

- *управління* – безпосередній вплив;

– *регулювання* – переважно опосередкований вплив.

Управління – реалізація сукупності вимог усієї системи об’єктивних законів і закономірностей у їх взаємозв’язку та взаємоузгодженні, забезпечення на цій основі науково обґрунтованого впливу на керований об’єкт з метою його упорядкування, збереження цілісності та якісної специфіки, ефективного функціонування та розвитку.

Складові управління:

- *теоретичні* – закони, принципи, категорії;
- *функціональні* – функції, форми, засоби, методи, механізми;
- *ресурсні* – інституціональне, інформаційне, кадрове, матеріально-технічне, нормативно-правове, політичне, фінансове забезпечення;
- *оціночні* – критерії, індикатори; моніторинг, оцінювання, корегування дій.

Елементи управління:

- *закони* – відображення найбільш суттєві, необхідні, сталі та повторювані зв’язки явищ і процесів;
- *складові* – необхідне забезпечення управлінської діяльності;
- *рівні* – масштаб управлінського впливу;
- *суб’єкти* (ініціатори) – рушійна сила, що усвідомлено запускає в дію механізми управління;
- *об’єкти* – суб’єкти, результати, процеси та/або явища, на які поширюється управлінський вплив;
- *принципи* – керівні правила, яких слід додержуватись в управлінській діяльності;
- *цілі* – програмовані майбутні результати управлінського впливу;
- *функції* – відносно відокремлені сфери управлінської діяльності;
- *методи* – інструментарій, способи й технології досягнення поставленої мети;
- *засоби* – сукупність видів і джерел ресурсів, застосовуваних для досягнення цілі.
- *етапи* – послідовність управлінської діяльності.

Закони управління:

- *загального взаємозв’язку та взаємодії* – вимагає розгляду природного й соціального середовища як єдиного цілого, де всі предмети та явища залежать одне від одного, обумовлюючи одне одного;

- *безперервності руху, зміни, оновлення* – розглядає природу як об'єкт, де завжди щось виникає та розвивається, руйнується та зникає;
- *переходу кількісних змін в якісні* – розвиток є поступовим рухом від нижчого ступеню до вищого по висхідній спіралі;
- *"боротьби" протилежностей* – відображає зміст розвитку, оскільки всім предметам і явищам природи притаманні внутрішні суперечності, все має свою негативну та позитивну сторони, те, що розвивається, і те, що відживає;
- *тотожності* – кожне поняття має вживатися в одному й тому ж сенсі;
- *суперечності* – забороняє в процесі міркувань, аналізу питань суперечити собі самому (приймати рішення, які не можна виконати);
- *виключення третього* – на сформульовані питання прийнятними є лише відповіді "так" і "ні";
- *достатнього обґрунтування* – наведено всі способи розв'язання проблеми, проаналізовано альтернативи, визначено цілі та механізми їх досягнення;
- *єдності системи управління* – кожному рівню управління притаманні єдині принципи, функції, організаційні структури, методи та механізми управління;
- *пропорційності суб'єкта та об'єкта управління* – відображає необхідність певної відповідності керуючої та керованої підсистем і їх елементів;
- *співвідношення рівнів розвитку керуючої та керованої підсистем* – відбиває, що розвиток суб'єкта управління повинен випереджати розвиток об'єкта, між їх рівнями розвитку повинен зберігатися певний розрив;
- *поєднання централізації та децентралізації* – функції регіонального рівня доцільні лише на рівні регіону.

Принципи управління:

- *адекватності* – відповідність методів і механізмів управління потребам територіальної спільноти, а також завдань органів влади і ресурсів, які вони мають для їх виконання;
- *відповідальності* – готовність посадових осіб органів влади до відповідальності за прийняті ними рішення;
- *єдності інтересів* – урахування інтересів усіх учасників процесу;
- *законності* – відповідність чинній нормативно-правовій базі;
- *інноваційності* – створення інноваційного потенціалу управління;
- *корпоративності* – отримання синергетичного ефекту за рахунок консолідації зусиль та об'єднання ресурсів;
- *субсидіарності* – наближення адміністративних послуг до населення;

– *прозорості* – відкритість дій органів влади при прийнятті рішень.

Функції управління:

1. Загальні:

- прогнозування;
- *планування*;
- *організація*;
- координація;
- регулювання;
- облік;
- аналіз;
- *мотивація*;
- *контроль*.

2. Головні:

– *політико-адміністративні* – забезпечення конституційного ладу держави, її суверенітету та територіальної цілісності, оборони та національної безпеки; функціонування політичних інститутів; захист прав і свобод громадян; підтримка зовнішніх зв'язків з іншими країнами та міжнародними організаціями; здійснення зовнішньоекономічної політики...;

– *соціальні* – забезпечення охорони здоров'я та гігієни населення; розробка та реалізація заходів із соціального захисту та пенсійного забезпечення; медичного й соціального обслуговування; забезпечення функціонування ЖКГ; здійснення перерозподілу доходів на користь малозабезпечених верств населення; охорона навколишнього природного середовища...;

– *економічні* – забезпечення функціонування грошової та кредитної систем; розвитку прикладних досліджень у конкретних сферах; реалізація цінової, податкової та інвестиційної політики; регуляторна політика у сфері господарської діяльності...;

– *гуманітарні* – забезпечення розвитку фундаментальних наук; надання загальної, технічної та мистецької освіти; розробка та реалізація заходів з розвитку культури, мистецтва, фізичної культури та спорту, охорони культурної спадщини...

3. Допоміжні:

– *організаційне та матеріально-технічне забезпечення управління* – організаційні структури; функціональні обов'язки; технології, методи та засоби впливу; придбання й обслуговування майна та сучасного обладнання, його оновлення...;

– *юридичне забезпечення* – створення нормативно-правової бази; правове регулювання відносин між "владними структурами, суб'єктами господарювання, громадянами та іншими суб'єктами права" ...;

– *забезпечення функціонування бюджетної системи* – регламентування та здійснення бюджетного процесу...;

– *управління персоналом* – здійснення кадрової політики...;

– *діловодство* – регламентація процесів отримання, обробки, зберігання та передачі необхідної інформації; документування управлінської діяльності; забезпечення документообігу; впровадження комп'ютерних технологій ведення документів....

4. Командні:

– *прогнозування наслідків майбутніх рішень*;

– *відстеження результативності прийнятих рішень*;

– *зв'язки з громадськістю* – забезпечення гласності та прозорості управління; врахування громадської думки при прийнятті рішень...;

– *розробка концепцій та стратегій*;

– *організація служб і процедур* – розмежування повноважень між системами управління та видами влади; розробка регламентів, управлінських рішень...;

– *організація контролю та аудиту* – створення системи внутрішнього і зовнішнього контролю та аудиту з визначенням його об'єктів і суб'єктів, механізмів і засобів здійснення, порядку прийняття й виконання рішень....

Адміністративні методи базуються на владі, дисципліні, відповідальності та реалізуються через ієрархію управління за допомогою виконання посадових інструкцій, обов'язків і розпоряджень.

Адміністративні форми управління:

– *організаційна* (регламентування, нормування, інструктування);

– *розпорядча* (винесення постанов, підготовка наказів, розпоряджень, вказівок, резолюцій);

– *обмежувальна* (реєстрація, ліцензування, квотування, стандартизація; накладання санкцій; встановлення лімітів, граничних і фіксованих цін; введення адміністративних заходів; бар'єри для злиття й поглинання; антимонопольні заходи; висновки, довідки, погодження; акт прийняття об'єкта в експлуатацію; дозволи на будівництво, початок роботи, підключення до об'єктів інженерної інфраструктури, розміщення малих архітектурних форм і об'єктів торгівлі та сфери послуг, переведення жилих приміщень в нежилі для розміщення об'єктів невиробничої сфери, розміщення об'єктів зовнішньої реклами...);

– *дисциплінарна* (контроль, нагляд, покарання, експертиза).

Економічні методи передбачають різноманітне заохочення економічних суб'єктів до розвитку виробництва, зростання національного багатства й підвищення рівня та якості життя населення.

Економічні форми регуляторного впливу:

- *монетарна* (грошова емісія, норма обов'язкових резервів, валютні інтервенції, операції на відкритому ринку, облікова ставка НБУ);
- *фіскальна* (перелік і ставки загальнодержавним і місцевих податків та зборів, операції з державними цінними паперами);
- *соціально-економічна* (встановлення рівня прожиткового мінімуму, мінімальної заробітної плати, розміру і частки бюджетних видатків);
- *організаційна* (надання в оренду об'єктів державного нежитлового фонду й іншого майна, розміщення на конкурсній основі бюджетних коштів для фінансування інвестиційних проектів, приватизація та роздержавлення);
- *стимулююча* (цільові субсидії, надбавки, дотації, позики, державні замовлення, державні закупівлі, пільги в оподаткуванні і кредитуванні, здійснення політики прискореної амортизації, регулювання цін, встановлення різних імпорتنих та експортних тарифів тощо).

Нормативно-правові методи базуються на розробці й виданні юридичних норм, які упорядковують відносини між громадянами та органами державної влади, найманими працівниками і роботодавцями.

Нормативно-правові форми різного рівня:

- найвищий (загальнонаціональний) – Конституція, Закони України, Укази Президента України, постанови та рішення Верховної Ради України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України;
- центральний – відомчі підзаконні правові нормативні акти;
- територіальний – розпорядження, що видаються місцевими органами державного управління та органами місцевого самоврядування;
- локальний – нормативні акти (регламенти, положення тощо), які упорядковують внутрішню організаційну діяльність конкретного органу управління.

Організаційні методи узгоджують інтереси та ресурси окремих економічних суб'єктів у процесі їх взаємодії.

Організаційні форми регуляторного впливу:

- визначення процедури участі в тих чи інших заходах (*приватизації, державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності*);
- сприяння укладанню угод;
- надання необхідних консультацій та інформації;

- надання допомоги при створенні інфраструктури бізнесу;
- розробки стратегій, програм, прогнозів і планів розвитку держави (регіону, галузі);
- визначення умов і порядку природокористування;
- координації зусиль і ресурсів.

Соціально-психологічні методи передбачають формування почуттів гідності, патріотизму та суспільної значущості, підвищення трудової й політичної активності, прагнення забезпечити власний добробут і добробут членів своєї сім'ї.

Соціально-психологічні форми регуляторного впливу:

- *соціальні* – формування особистості та гармонійний її розвиток (спонукання, роз'яснення, примушення, навіювання, соціальне конструювання);
- *психологічні* – регулювання відносин між людьми (*гуманізації праці, комплектування малих груп, психологічне тестування під час добору кадрів*);
- *політичні* – залучення дієздатного населення до політичного життя (*пропаганда, політична агітація*);
- *морально-етичні* – формування системи ціннісних орієнтирів, створення умов для здійснення управлінської діяльності з додержанням встановлених моральних норм (*стягнення, моральне стимулювання, етичне виховання, переконання*).

Механізми державного управління за характером впливу:

- *реагування* – погіршення політичної, економічної, криміногенної, соціальної та епідеміологічної ситуації, ліквідування й попередження негативних наслідків техногенних і природних катастроф;
- *регламентування* – формування нормативно-правової бази, встановлення адміністративних та інших бар'єрів;
- *спрямування* – цільове державне фінансування розвитку територій, галузей та видів діяльності, підвищення рівня добробуту населення;
- *стимулювання* – створення сприятливих умов для ведення бізнесу, життєдіяльності населення тощо.

Основні етапи управління:

- 1) Чітка ідентифікація потенційних проблем і визначення відповідних дій.
- 2) Визначення чітких і реальних цілей та необхідних цінностей.
- 3) Формулювання обмежень та критеріїв, які мають бути враховані при доборі можливих рішень.

- 4) Визначення всіх альтернатив, що відповідають поставленим вимогам.
- 5) Всебічна незалежна оцінка кожного варіанта рішення.
- 6) Остаточний вибір найкращої альтернативи.
- 7) Доведення ключових аспектів програми кожному працівникові, їх професійне переконання з наданням позитивних доводів щодо потреби змін.
- 8) Формування завдань і чіткий їх розподіл між працівниками, встановлення меж і рівня відповідальності за виконані завдання й отримані результати.
- 9) Мотивація працівників до належного виконання завдань, підтримка належного морально-психологічного клімату, врегулювання конфліктів.
- 10) Реалізація обраного рішення.
- 11) Контроль змін і діяльності окремих виконавців.
- 12) Аналіз структурних зрушень.
- 13) Коригування програми та діяльності виконавців.

Суб'єкти територіального управління:

- *центральний рівень* – Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Центральні органи виконавчої влади України;
- *регіональний рівень* – обласні державні адміністрації, територіальні (регіональні) представництва ЦОВВ; обласна рада;
- *місцевий рівень* – місцеві державні адміністрації, місцеві (районні) представництва ЦОВВ, районна рада, міські, районні в містах, сільські та селищні ради.

Об'єкти територіального управління:

- *продуктивний сектор* – державні та комунальні підприємства, підприємницькі структури; самозабезпечення населення;
- *громадськість* – мешканці, громадські організації;
- *місцева влада* – територіальні органи державного управління, органи місцевого самоврядування.

Взаємовідносини у системі територіального управління:

1. Моделі:

- *партнерська* – співробітництво шляхом узгодження інтересів, здійснення спільних заходів;
- *взаємозалежності* – залежність один від одного його учасників;
- *агентська* – органи місцевого самоврядування є провідником ідей, які висловлюються місцевою державною адміністрацією.

2. Форми:

– *субординація* – фактичне підпорядкування органів місцевого самоврядування місцевим державним адміністраціям;

– *реординація* – виключна компетенція органів місцевого самоврядування в окремих випадках (*призначення керівників комунальних підприємств, норм; творча ініціатива...*) при загальному верховенстві органів державного управління;

– *координація* – узгодження рішень і дій, співвідлеглисть місцевих органів влади та управління.

Ці форми присутні в усіх моделях, однак переважає тільки одна: агентська – субординація, взаємозалежності – реординації, партнерська – координація.

Державне втручання в діяльність території:

1. *Мотиви*: бюрократичні, економічні, політичні, соціальні.

2. *Ініціатори*: населення, органи державного управління, органи місцевого самоврядування, підприємницькі структури, політичні партії.

3. *Цілі*: самозбереження, забезпечення політичної стабільності, захист життя та здоров'я громадян, перерозподіл доходів, національна безпека, захист морально-етичних норм, недопущення зростання безробіття та інфляції, захист внутрішнього ринку, охорона навколишнього природного середовища, виправлення неефективного функціонування ринку, пошук ренти, намагання розширити свою владу.

Державне регулювання доцільне лише тоді, коли приймають рішення, які максимізують позитивний вплив на суспільство та мінімізують негативний, забезпечують баланс інтересів всіх суб'єктів економіки.

Напрями втручання в діяльність території:

– регулювання загальних основ господарської діяльності;

– регулювання порядку надання адміністративних послуг дозвільного характеру, які входять до широкого спектру їх управлінських сервісів і становлять достатньо вагому його частину.

1.3. Специфіка організації влади на різних територіях

Військово-цивільні адміністрації – тимчасові державні органи, які діють у складі Антитерористичного центру при СБУ і призначені для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення безпеки та

нормалізації життєдіяльності населення, правопорядку, участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам, недопущення гуманітарної катастрофи в районі проведення антитерористичної операції.

Військово-цивільні адміністрації утворюються у разі потреби за рішенням Президента України.

Військово-цивільні адміністрації населених пунктів утворюються в одному чи декількох населених пунктах (селах, селищах, містах), в яких сільські, селищні, міські ради та/або їх виконавчі органи не здійснюють покладені на них Конституцією та законами України повноваження, у т.ч. унаслідок фактичного саморозпуску або самоусунення від виконання своїх повноважень або їх фактичного невиконання.

У районі, області військово-цивільні адміністрації утворюються у разі нескликання сесії відповідно районної, обласної ради у встановлені Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні" строки або для здійснення керівництва у сфері забезпечення громадського порядку і безпеки. У разі прийняття рішення про утворення районних, обласних військово-цивільних адміністрацій їх статусу набувають відповідно районні, обласні державні адміністрації, а голови районних, обласних державних адміністрацій набувають статусу керівників відповідних військово-цивільних адміністрацій.

Військово-цивільні адміністрації населених пунктів формуються з військовослужбовців військових формувань, утворених відповідно до законів України, осіб рядового й начальницького складу правоохоронних органів, які відряджаються до них у встановленому законодавством порядку для виконання завдань в інтересах оборони держави та її безпеки із залишенням на військовій службі, службі в правоохоронних органах без виключення зі списків особового складу, а також працівників, які уклали з Антитерористичним центром при Службі безпеки України трудовий договір.

У разі набуття районною, обласною державною адміністрацією статусу відповідно районної, обласної військово-цивільної адміністрації, посади державних службовців у таких місцевих державних адміністраціях можуть замінюватися військовослужбовцями військових формувань, утворених відповідно до законів України, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, які відряджаються до них у встановленому законодавством порядку для виконання завдань в інтересах оборони держави та її безпеки із залишенням на військовій службі, службі в правоохоронних органах без виключення зі списків особового складу.

Перелік посад у військово-цивільних адміністраціях населених пунктів, які підлягають заміщенню військовослужбовцями військових формувань, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, а також

перелік посад, що можуть бути заміщені військовослужбовцями військових формувань, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів у районній, обласній військово-цивільній адміністрації затверджуються Президентом України за поданням керівника Антитерористичного центру при СБУ.

Фінансування діяльності військово-цивільних адміністрацій із виконання повноважень органів місцевого самоврядування здійснюється за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів, виконання інших функцій – за рахунок коштів Державного бюджету України.

Структуру і штатний розпис військово-цивільних адміністрацій населених пунктів затверджує керівник Антитерористичного центру при СБУ за поданням керівника відповідної військово-цивільної адміністрації.

Загальне керівництво діяльністю військово-цивільних адміністрацій населених пунктів, районних військово-цивільних адміністрацій здійснюють керівники відповідних обласних військово-цивільних адміністрацій. Керівництво діяльністю обласних військово-цивільних адміністрацій у сфері забезпечення громадського порядку і безпеки здійснює керівник Антитерористичного центру при СБУ.

Безпосереднє керівництво військово-цивільними адміністраціями здійснюють їх керівники.

Військово-цивільні адміністрації здійснюють свої повноваження до припинення їх діяльності у день відкриття першої сесії новообраної відповідної ради, а у разі створення обласних, районних військово-цивільних адміністрацій для здійснення керівництва у сфері забезпечення громадського порядку і безпеки – до завершення АТО.

Власні повноваження військово-цивільних адміністрацій:

1) підготовки та затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування;

2) забезпечення збалансованого економічного та соціального розвитку відповідної території, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів;

3) залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності до участі у комплексному соціально-економічному розвитку сіл, селищ, міст, координації цієї роботи на відповідній території;

4) розміщення на договірних засадах замовлень на виробництво продукції, виконання робіт (послуг), необхідних для територіальної громади, на підприємствах, в установах та організаціях;

5) складання та затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього; забезпечення виконання відповідного бюджету;

6) встановлення ставок місцевих податків і зборів відповідно до Податкового кодексу України, якщо відсутнє рішення відповідної ради з цих питань;

7) встановлення в порядку і межах, визначених законодавством, тарифів на побутові, комунальні (крім тарифів на теплову енергію, централізоване водопостачання та водовідведення, перероблення та захоронення побутових відходів, послуги з централізованого опалення, послуги з централізованого постачання холодної води, послуги з централізованого постачання гарячої води, послуги з водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем), які встановлюються національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг), транспортні та інші послуги;

8) прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг зі сплати місцевих податків і зборів, якщо відсутнє рішення відповідної ради з цих питань;

9) залучення на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на відповідній території, та коштів населення, а також бюджетних коштів на будівництво, розширення, ремонт і утримання на пайових засадах об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури та на заходи щодо охорони навколишнього природного середовища;

10) управління об'єктами ЖКГ, побутового, торговельного обслуговування, транспорту і зв'язку, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, забезпечення їх належного утримання та ефективної експлуатації, необхідного рівня та якості послуг населенню;

11) сприяння розширенню житлового будівництва, надання громадянам, які мають потребу в житлі, допомоги в будівництві житла; надання допомоги власникам квартир (будинків) в їх відбудові у разі пошкодження в результаті терористичних актів, диверсій; організації за рахунок власних коштів і на пайових засадах будівництва, реконструкції і ремонту об'єктів комунального господарства та соціально-культурного призначення, житлових будинків, а також шляхів місцевого значення; виконання або делегування на конкурсній основі генеральній будівельній організації (підрядній організації) функцій замовника на будівництво, реконструкцію і ремонт житла, інших об'єктів соціальної та виробничої інфраструктури комунальної власності;

12) здійснення управління майном, яке перебуває у комунальній власності відповідної територіальної громади (крім вирішення питань відчуження, у т.ч. шляхом приватизації, комунального майна);

13) встановлення для підприємств, установ та організацій, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до місцевого бюджету;

14) управління закладами освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту, оздоровчими закладами, які належать територіальним громадам або передані їм, молодіжними підлітковими закладами за місцем проживання; організації їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення;

15) забезпечення соціально-культурних закладів, які перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, а також населення паливом, електроенергією, газом та іншими енергоносіями; вирішення питань водопостачання, відведення та очищення стічних вод; здійснення контролю за якістю питної води;

16) вирішення питань про надання за рахунок коштів місцевих бюджетів ритуальних послуг у зв'язку із похованням самотніх громадян, ветеранів війни та праці, а також інших категорій малозабезпечених громадян; надання допомоги на поховання громадян в інших випадках, передбачених законодавством;

17) надання відповідно до закону містобудівних умов і обмежень забудови земельних ділянок;

18) сприяння організації призову громадян на строкову військову та альтернативну (невійськову) службу, а також їх мобілізації, підготовці молоді до служби в Збройних Силах України, організації навчальних (перевірочних) та спеціальних військових зборів; забезпечення доведення до підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, а також населення наказу військового комісара про оголошення мобілізації;

19) бронювання робочих місць для військовозобов'язаних на підприємствах, в установах та організаціях відповідно до законодавства;

20) організація та участь у здійсненні заходів, пов'язаних із мобілізаційною підготовкою та цивільним захистом;

21) вирішення відповідно до законодавства питань, пов'язаних із наданням військовим частинам, установам, навчальним закладам Збройних Сил України службових приміщень і жилої площі, інших об'єктів, а також комунально-побутових послуг; здійснення контролю за їх використанням, наданням послуг;

22) сприяння організації виробництва і поставок у війська підприємствами та організаціями, що перебувають у комунальній власності, замовленої продукції, послуг, енергоресурсів;

23) здійснення заходів щодо створення належних умов для функціонування пунктів пропуску через Державний кордон України;

24) сприяння Державній прикордонній службі України у підтриманні відповідного режиму на державному кордоні;

25) встановлення охорони важливих об'єктів національної економіки України, які забезпечують життєдіяльність населення;

26) здійснення заходів щодо військово-патріотичного виховання населення;

27) прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів щодо оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, які охороняються законом;

28) вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин (крім вирішення питань відчуження з комунальної власності земельних ділянок);

29) вирішення відповідно до закону питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення, а також про скасування такого дозволу;

30) створення відповідно до закону за рахунок коштів місцевого бюджету установ з надання безоплатної первинної правової допомоги, призначення і звільнення керівників цих установ, залучення в установленому законом порядку фізичних чи юридичних осіб приватного права щодо надання безоплатної первинної правової допомоги;

31) заслуховування інформації прокурорів та керівників органів внутрішніх справ про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території;

32) скасування актів виконавчих органів відповідної ради, які не відповідають Конституції, законам України, іншим актам законодавства, рішенням відповідної ради, прийнятим у межах її повноважень;

33) сприяння діяльності органів суду, прокуратури, юстиції, служби безпеки, внутрішніх справ, адвокатури і Державної кримінально-виконавчої служби України;

34) прийняття відповідно до законодавства рішень щодо організації проведення в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці

всеукраїнських референдумів і виборів органів державної влади, місцевого самоврядування та сільського, селищного, міського голови;

35) встановлення відповідно до законодавства правил з питань благоустрою території населеного пункту, забезпечення в ньому чистоти і порядку, торгівлі на ринках, додержання тиші в громадських місцях, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність;

36) прийняття у межах, визначених законом, рішень з питань боротьби зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність;

37) визначення територій, на яких можуть проводитися потенційно небезпечні заходи в умовах присутності цивільного населення за участю особового складу Збройних Сил України, інших військових формувань і правоохоронних органів з використанням озброєння і військової техніки;

38) прийняття рішення про дострокове припинення повноважень органів територіальної самоорганізації населення у випадках, передбачених цим Законом;

39) надання згоди на передачу об'єктів з державної у комунальну власність, а також щодо придбання об'єктів державної власності;

40) створення відповідно до законодавства комунальної аварійно-рятувальної служби; вирішення питань про чисельність працівників такої служби, витрати на їх утримання; розроблення та здійснення заходів щодо матеріально-технічного забезпечення діяльності комунальних аварійно-рятувальних служб;

41) забезпечення централізованого тимчасового зберігання архівних документів, нагромаджених у процесі документування службових, трудових або інших правовідносин юридичних і фізичних осіб на відповідній території, та інших архівних документів, що не належать до Національного архівного фонду;

42) вирішення питань збирання, транспортування, утилізації та знешкодження побутових відходів, знешкодження та захоронення трупів тварин;

43) організації місцевих ринків, ярмарків, сприяння розвитку всіх форм торгівлі;

44) організації благоустрою населених пунктів; здійснення контролю за станом благоустрою населених пунктів, організації озеленення, охорони зелених насаджень і водойм, створення місць відпочинку громадян;

45) встановлення зручного для населення режиму роботи підприємств комунального господарства, торгівлі та громадського харчування, побутового обслуговування, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад;

46) затвердження маршрутів і графіків руху місцевого пасажирського транспорту незалежно від форми власності, узгодження цих питань стосовно транзитного пасажирського транспорту у випадках, передбачених законодавством;

47) забезпечення утримання в належному стані кладовищ, інших місць поховання та їх охорони;

48) залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій, що не належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, до участі в обслуговуванні населення засобами транспорту і зв'язку.

Делеговані повноваження військово-цивільних адміністрацій:

1) здійснення відповідно до закону повноважень щодо організації проведення в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці всеукраїнських референдумів та виборів органів державної влади і місцевого самоврядування;

2) складання та затвердження відповідно районних, обласних бюджетів, внесення змін до них, затвердження звітів про їх виконання; розподілу переданих з державного бюджету коштів у вигляді дотацій, субвенцій відповідно між районними бюджетами, місцевими бюджетами міст обласного значення, сіл, селищ, міст районного значення;

3) підготовки та затвердження програм соціально-економічного і культурного розвитку відповідно району, області, цільових програм з інших питань, заслуховування звітів про їх виконання;

4) здійснення управління об'єктами спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, що перебувають в управлінні районних та обласних рад (крім вирішення питань відчуження, у т.ч. шляхом приватизації, таких об'єктів); призначення і звільнення їх керівників;

5) вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин (крім вирішення питань відчуження з комунальної власності земельних ділянок);

6) вирішення за дорученням відповідних рад (відповідних військово-цивільних адміністрацій населених пунктів) питань про передачу в оренду, концесію або під заставу об'єктів комунальної власності, які забезпечують спільні потреби територіальних громад і перебувають в управлінні районних, обласних рад, а також придбання таких об'єктів в установленому законом порядку;

7) вирішення згідно із законом питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів відповідно районного, обласного значення, а також про скасування такого дозволу;

8) встановлення правил користування водозабірними спорудами, призначеними для задоволення питних, побутових та інших потреб населення, зон санітарної охорони джерел водопостачання, обмеження або заборони використання підприємствами питної води у промислових цілях;

9) прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів про оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками історії або культури, які охороняються законом;

10) прийняття у межах, що визначаються законом, рішень з питань боротьби зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями, які передбачають за їх порушення адміністративну відповідальність;

11) встановлення охорони важливих об'єктів національної економіки України, які забезпечують життєдіяльність населення;

12) надання згоди на передачу об'єктів з державної власності у спільну власність територіальних громад сіл, селищ, міст і прийняття рішень про придбання об'єктів державної власності;

13) прийняття рішень про звернення до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад у сфері їх спільних інтересів, а також повноваження районних, обласних рад та їх органів;

14) заслуховування інформації прокурорів і керівників органів внутрішніх справ про стан законності, боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території;

15) встановлення у порядку і межах, визначених законодавством, тарифів на житлово-комунальні послуги.

Районні, обласні військово-цивільні адміністрації також сприяють формуванню та перевезенню через відповідну територію гуманітарних вантажів для потреб мирного населення, яке проживає на території, що не підконтрольна українській владі.

Права військово-цивільних адміністрацій:

1) встановлювати обмеження щодо перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без визначених документів;

2) тимчасово обмежувати або забороняти рух транспортних засобів і пішоходів на вулицях, дорогах та ділянках місцевості;

3) організувати перевірку документів, що посвідчують особу, у фізичних осіб, а в разі потреби – огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, установлених Конституцією України;

4) порушувати у порядку, визначеному Конституцією та законами України, питання про заборону діяльності політичних партій, громадських об'єднань

5) організувати контроль за роботою підприємств телекомунікацій, використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для проведення роз'яснювальної роботи серед населення, особового складу військових формувань і правоохоронних органів;

6) встановлювати обмеження щодо торгівлі зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі;

7) вилучати у громадян на зберігання вогнепальну зброю та боєприпаси, холодну зброю, а у підприємств, установ і організацій також навчальну та бойову техніку, вибухові, радіоактивні речовини і матеріали, сильнодіючі хімічні та отруйні речовини;

8) встановлювати порядок використання сховищ, споруд та інших об'єктів для захисту населення, а також для задоволення потреб безпеки;

9) організувати евакуацію населення з місць і районів, небезпечних для проживання, а також евакуацію підприємств, установ, організацій та матеріальних цінностей, які мають важливе державне, господарське і культурне значення;

10) організувати за потреби нормоване забезпечення населення питною водою, продуктами харчування, предметами першої необхідності, ліками.

Військово-цивільну адміністрацію населеного пункту очолює керівник, який призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України.

Керівник військово-цивільної адміністрації:

1) забезпечує на відповідній території додержання Конституції і законів України, виконання актів Президента України та відповідних органів виконавчої влади;

2) є розпорядником бюджетних коштів;

3) призначає на посади та звільняє з посад посадових і службових осіб, інших працівників відповідної військово-цивільної адміністрації;

4) організовує роботу відповідної військово-цивільної адміністрації та здійснює керівництво її діяльністю, несе персональну відповідальність за

виконання військово-цивільною адміністрацією покладених на неї повноважень;

5) представляє відповідну військово-цивільну адміністрацію та територіальну громаду у відносинах із державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності, громадянами;

6) звертається до суду щодо визнання незаконними актів органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права та інтереси територіальної громади;

7) укладає від імені територіальної громади, відповідної військово-цивільної адміністрації договори відповідно до законодавства;

8) видає накази та розпорядження у межах своїх повноважень, які мають таку ж юридичну силу, що і рішення відповідної ради (рад). Проекти наказів керівника військово-цивільної адміністрації, які є нормативно-правовими актами, підлягають оприлюдненню в порядку, передбаченому Законом України "Про доступ до публічної інформації", крім випадків виникнення надзвичайних ситуацій та інших невідкладних випадків, передбачених законом, коли такі проекти оприлюднюються негайно після їх підготовки. Накази та розпорядження керівника військово-цивільної адміністрації можуть бути оскаржені до суду;

9) веде особистий прийом громадян та забезпечує на відповідній території додержання законодавства щодо розгляду звернень громадян та їх об'єднань.

ТЕМА 2

СИСТЕМА ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

2.1. Місцеві державні адміністрації

Місцеві державні адміністрації – юридичні особи, складова ланка ієрархії державної влади, яка здійснює виконавчу владу (власні та делеговані функції) відповідно до адміністративно-територіального устрою України:

- обласні державні адміністрації (24);
- районні державні адміністрації (490);
- Київська та Севастопольська міські державні адміністрації;
- районні у містах Київ (10) і Севастополь (4) державні адміністрації.

Місцеві державні адміністрації у своїй діяльності керуються Конституцією України, цим та іншими законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, органів виконавчої влади вищого рівня, а районні державні адміністрації в АР Крим – також рішеннями та постановами Верховної Ради АР Крим, рішеннями Ради міністрів АР Крим, прийнятими у межах їх повноважень.

Функції місцевих державних адміністрацій:

- виконання Конституції, законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та інших органів виконавчої влади вищого рівня;
- забезпечення законності та правопорядку, додержання прав і свобод громадян, оборонної роботи та мобілізаційної підготовки;
- сприяння розвитку галузей та сфер діяльності;
- виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, програм охорони довкілля, а в місцях компактного проживання корінних народів і національних меншин – також програм їх національно-культурного розвитку;
- підготовка та виконання відповідних бюджетів;
- звітування про виконання відповідних бюджетів і програм;
- взаємодія з органами місцевого самоврядування;
- реалізація інших наданих державою, а також делегованих відповідними радами повноважень.

Передача місцевим державним адміністраціям повноважень інших органів супроводжується передачею їм відповідних фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для здійснення цих повноважень.

Місцеві державні адміністрації здійснюють контроль за:

- станом фінансової дисципліни, обліку та звітності, виконанням державних контрактів і зобов'язань перед бюджетом, належним і своєчасним відшкодуванням шкоди, заподіяної державі;
- використанням та охороною земель, лісів, надр, води, атмосферного повітря, рослинного й тваринного світу та інших природних ресурсів;
- охороною пам'яток історії і культури, збереженням житлового фонду;
- додержанням виробниками продукції стандартів, технічних умов та інших вимог, пов'язаних з її якістю та сертифікацією;
- додержанням санітарних і ветеринарних правил, збиранням, утилізацією та захороненням промислових, побутових та інших відходів, додержанням правил благоустрою;
- додержанням правил торгівлі, побутового, транспортного, комунального обслуговування, законодавства про захист прав споживачів;
- додержанням законодавства з питань науки, мови, реклами, культури, освіти, охорони здоров'я, материнства та дитинства, сім'ї, молоді та неповнолітніх, соціального захисту населення, фізичної культури та спорту;
- збереженням і раціональним використанням державного майна;
- охороною праці та своєчасною і не нижче визначеного державою мінімального розміру оплатою праці;
- додержанням громадського порядку, правил технічної експлуатації транспорту та дорожнього руху;
- додержанням законодавства про державну таємницю та інформацію;
- додержанням законодавства про Національний архівний фонд та архівні установи;
- за дотриманням договірних зобов'язань забудовниками, діяльність яких пов'язана із залученням коштів фізичних осіб у будівництво багатоквартирних житлових будинків;
- виконанням інженерно-технічних заходів цивільного захисту (цивільної оборони) під час будівництва будинків, споруд, розміщення інших господарських об'єктів, інженерних і транспортних комунікацій;
- станом захисних споруд цивільного захисту (цивільної оборони).

Голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України на строк повноважень Президента України.

Кандидатури на посади голів районних державних адміністрацій Кабінету Міністрів України вносяться головами відповідних обласних державних адміністрацій. На кожен посаду вноситься одна кандидатура.

Повноваження голів місцевих державних адміністрацій припиняються Президентом України у разі:

- порушення ними Конституції України та законів України;
- втрати громадянства, виявлення факту подвійного громадянства;
- смерті чи визнання судом недієздатним;
- виїзду на проживання в іншу країну;
- набрання законної сили обвинувальним вироком суду;
- порушення вимог несумісності;
- висловлення недовіри двома третинами від складу відповідної ради;
- подання заяви про звільнення з посади за власним бажанням;
- прийняття відставки голови відповідної обласної державної адміністрації;
- подання Прем'єр-міністра України з підстав, передбачених чинним законодавством про державну службу.

Перший заступник і заступники голів місцевих державних адміністрацій виконують обов'язки, визначені головами відповідних державних адміністрацій, і несуть персональну відповідальність за стан справ на дорученій їм ділянці роботи. Вони призначаються на посаду й звільняються з посади головою обласної державної адміністрації за погодженням із Кабінетом Міністрів України.

Перший заступник і заступники голови районної державної адміністрації призначаються на посаду й звільняються з посади головою районної державної адміністрації за погодженням з головою обласної державної адміністрації. Перші заступники й заступники голів місцевих державних адміністрацій заявляють про припинення своїх повноважень новопризначеним головам місцевих державних адміністрацій у день їх призначення.

На посади в місцеві державні адміністрації призначаються громадяни України, які мають відповідну освіту та професійну підготовку, володіють державною мовою, регіональними мовами або мовами меншин в обсягах, достатніх для виконання службових обов'язків.

Голова місцевої державної адміністрації в межах своїх повноважень видає розпорядження, а керівники структурних підрозділів – накази.

Керівники структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій очолюють відповідні підрозділи й несуть персональну відповідальність перед головами відповідних державних адміністрацій за виконання покладених на

ці підрозділи завдань. Керівники структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду й звільняються з посади головами відповідних державних адміністрацій за погодженням з органами виконавчої влади вищого рівня в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Голови місцевих державних адміністрацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій не можуть бути народними депутатами України або суміщати свою службову діяльність з іншою, в т.ч. на громадських засадах, крім викладацької, наукової та творчої діяльності у позаробочий час, входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства чи іншої організації, що має на меті одержання прибутку.

Не можуть бути призначені на посади в місцеві державні адміністрації особи, які мають судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку.

Повноваження місцевих державних адміністрацій:

1. Сфера соціально-економічного розвитку:

– розробляє проекти програм соціально-економічного розвитку і подає їх на затвердження відповідній раді, забезпечує їх виконання, звітує перед відповідною радою про їх виконання;

– забезпечує ефективне використання природних, трудових і фінансових ресурсів;

– складає необхідні для управління соціально-економічним розвитком відповідної території баланси трудових, матеріально-фінансових та інших ресурсів, місцевих будівельних матеріалів, палива; визначає необхідний рівень обслуговування населення відповідно до нормативів мінімальних соціальних потреб; проводить розрахунок коштів і визначає обсяг послуг, необхідних для забезпечення передбаченого законодавством рівня мінімальних соціальних потреб;

– подає раді висновки щодо доцільності розміщення на відповідній території нових підприємств та інших об'єктів незалежно від форм власності;

– вносить за погодженням з відповідними органами місцевого самоврядування пропозиції про створення спеціальних (вільних) економічних зон, зміну статусу та території цих зон;

– розглядає та приймає рішення за пропозиціями органів місцевого самоврядування щодо проектів планів і заходів підприємств, установ, організацій, розташованих на відповідній території;

– розробляє пропозиції щодо фінансово-економічного обґрунтування обсягів продукції, що підлягає продажу для державних потреб за рахунок

державного бюджету; на пропозиції органів місцевого самоврядування формує обсяги продукції, що поставляється для місцевих потреб за рахунок коштів бюджетів місцевого самоврядування та інших джерел фінансування;

– розробляє та вносить пропозиції до проектів державних цільових програм, а також довгострокових прогнозів та проектів індикативних планів розвитку відповідних галузей національної економіки, їх фінансово-економічного забезпечення.

2. Сфера бюджету та фінансів:

– складає і подає на затвердження ради проект відповідного бюджету та забезпечує його виконання; звітує перед відповідною радою про його виконання;

– отримує від усіх суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від форм власності інформацію, передбачену актами законодавства для складання та виконання бюджету;

– подає в установленому порядку до органів виконавчої влади вищого рівня фінансові показники й пропозиції до проекту Державного бюджету України, пропозиції щодо обсягу коштів Державного бюджету України для їх розподілу між територіальними громадами, розмірів дотацій і субсидій, дані про зміни складу об'єктів, що підлягають бюджетному фінансуванню, баланс фінансових ресурсів для врахування їх при визначенні розмірів субвенцій, а також для бюджетного вирівнювання виходячи із забезпеченості мінімальних соціальних потреб;

– здійснює фінансування підприємств, установ та організацій освіти, культури, науки, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, соціального захисту населення, переданих у встановленому законом порядку в управління місцевій державній адміністрації вищими органами державної та виконавчої влади або органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад, а також заходів, пов'язаних із розвитком житлово-комунального господарства, благоустроєм і шляховим будівництвом, охороною довкілля та громадського порядку, інших заходів, передбачених законодавством;

– у спільних інтересах територіальних громад об'єднує на договірній основі бюджетні кошти з коштами підприємств, установ, організацій та населення для будівництва, розширення, реконструкції, ремонту та утримання виробничих підприємств, транспорту, мереж тепло-, водо-, газо-, енергозабезпечення, шляхів, зв'язку, служб з обслуговування населення, закладів охорони здоров'я, торгівлі, освіти, культури, соціального забезпечення житлово-комунальних об'єктів, в т.ч. їх придбання для задоволення потреб населення та фінансує здійснення цих заходів;

– здійснює в установленому порядку регулювання інвестиційної діяльності;

– визначає і встановлює норми споживання у сфері житлово-комунальних послуг, здійснює контроль за їх дотриманням.

3. Сфера управління майном, приватизації, сприяння розвитку підприємництва та здійснення державної регуляторної політики:

– здійснює управління майном інших суб'єктів права власності в разі передачі його в установленому порядку;

– вносить пропозиції до проектів програм приватизації державного майна, організовує їх виконання;

– здійснює на відповідній території управління об'єктами, що перебувають у державній власності та передані до сфери її управління, сприяє створенню на цих об'єктах систем управління якістю, систем екологічного управління, інших систем управління відповідно до національних або міжнародних стандартів, приймає рішення про створення, реорганізацію та ліквідацію підприємств, установ і організацій, що належать до сфери її управління, а також здійснює делеговані відповідною радою функції управління майном, що перебуває у спільній власності територіальних громад;

– вносить пропозиції власникам майна підприємств, установ і організацій, що має важливе значення для забезпечення державних потреб, щодо його відчуження у власність держави;

– забезпечує реалізацію державної політики сприяння розвитку малого бізнесу, подає допомогу підприємцям, які займаються розробкою та впровадженням інноваційних проектів, виробництвом товарів народного споживання, будівельних матеріалів, наданням побутових, комунальних та інших послуг населенню, підготовкою кадрів;

– бере участь у здійсненні державної регуляторної політики.

4. Сфера містобудування, житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, транспорту та зв'язку:

– забезпечує організацію обслуговування населення підприємствами, установами та організаціями житлово-комунального господарства, зв'язку, телебачення, радіомовлення, торгівлі та громадського харчування, побутового і транспортного обслуговування незалежно від форм власності;

– організовує роботу з атестації об'єктів, сертифікації продукції, робіт і послуг підприємств і організацій житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування населення;

– організовує охорону, реставрацію та використання пам'яток архітектури й містобудування, палацово-паркових, паркових та історико-культурних ландшафтів;

- погоджує документацію із землеустрою щодо її відповідності законодавству у сфері містобудування та архітектури, охорони культурної спадщини;

- організовує розробку та проведення експертизи містобудівної документації населених пунктів відповідно до державних норм і стандартів;

- розробляє та затверджує схеми санітарного очищення в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці та організовує окреме збирання побутових відходів, інших видів відходів як вторинної сировини.

5. Сфера використання та охорони земель, природних ресурсів й охорони довкілля:

- розробляє та забезпечує виконання затверджених у встановленому законом порядку програм раціонального використання земель, лісів, підвищення родючості ґрунтів, що перебувають у державній власності;

- вносить пропозиції відповідним органам місцевого самоврядування щодо організації територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення;

- вживає заходів до відшкодування шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону довкілля підприємствами, установами, організаціями та громадянами;

- інформує населення про екологічно небезпечні аварії та ситуації, стан довкілля, а також про заходи, що вживаються до його поліпшення;

- розпоряджається землями державної власності відповідно до закону;

- розробляє, подає на затвердження відповідної ради та забезпечує виконання регіональних екологічних програм; звітує перед відповідною радою про їх виконання; вносить до відповідних органів пропозиції щодо державних екологічних програм;

- вносить пропозиції в установленому законом порядку про зупинення діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності у разі порушення ними законодавства про охорону довкілля та санітарних правил;

- розробляє й забезпечує дотримання правил користування водозабірними спорудами, призначеними для задоволення питних, побутових та інших потреб населення, зони санітарної охорони джерел водопостачання; обмежує або забороняє використання підприємствами питної води у промислових цілях;

- здійснює контроль за використанням відходів з урахуванням їх ресурсної цінності й вимог безпеки для здоров'я людей і навколишнього природного середовища та розглядає справи про адміністративні правопорушення або передає їх матеріали на розгляд інших державних органів у разі порушення законодавства про відходи;

– організовує роботу по ліквідації наслідків екологічних аварій, залучає до цих робіт підприємства, установи, організації незалежно від форм власності та громадян;

– погоджує документацію із землеустрою щодо її відповідності законодавству у сфері охорони навколишнього природного середовища.

6. Сфера науки, освіти, охорони материнства і дитинства, сім'ї і молоді:

– реалізовує державну політику в галузі науки, освіти, культури, охорони здоров'я, фізкультури та спорту, материнства і дитинства, сім'ї та молоді;

– сприяє розвитку науки і техніки, реалізації регіональних науково-технічних програм, впровадженню нових екологічно безпечних технологій, підвищенню технічного рівня виробництва та якості продукції, вирішенню науково-технічних проблем, що мають першочергове значення для підвищення її ефективності та конкурентоспроможності; забезпечує охорону прав винахідників і раціоналізаторів, створення територіальних інноваційних центрів і технопарків;

– виконує програми щодо обов'язковості повної загальної середньої освіти, здійснює загальне керівництво закладами науки, освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, що належать до сфери її управління, їх матеріально-фінансове забезпечення;

– вживає заходів до збереження мережі закладів освіти, культури, охорони здоров'я, фізкультури і спорту та розробляє прогнози її розвитку, враховує їх при розробці проектів програм соціально-економічного розвитку;

– вживає заходів щодо запобігання інфекційним захворюванням, епідеміям, епізоотіям та їх ліквідації;

– організовує роботу медичних закладів по поданню допомоги населенню, надає у межах повноважень встановлені пільги та допомогу, пов'язані з охороною материнства і дитинства, поліпшенням умов життя багатодітних сімей;

– бере участь у вирішенні питань про визнання місцевості як курорту, встановлення зон санітарної охорони курортів і визначення їх режиму;

– сприяє роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, фондів, асоціацій, жіночих, молодіжних, дитячих та інших громадських організацій;

– забезпечує виконання законодавства щодо всебічного розвитку та функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя, створення умов для розвитку та використання мов інших національностей.

7. Сфера соціального забезпечення та соціального захисту населення:

– реалізує державну політику в сфері соціального забезпечення та соціального захисту соціально незахищених громадян – пенсіонерів, інвалідів, одиноких непрацевдатних, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб із їх числа, одиноких матерів, багатодітних сімей, інших громадян, які внаслідок недостатньої матеріальної забезпеченості потребують допомоги та соціальної підтримки з боку держави; сприяє розвитку їх соціального забезпечення, правильному та своєчасному призначенню й виплаті державних пенсій та допомоги, поданню адресної соціальної допомоги та підтримки, призначенню та виплаті цільової грошової допомоги, інших компенсаційних заходів соціального захисту;

– розробляє і забезпечує виконання комплексних програм поліпшення обслуговування соціально незахищених громадян і всебічний розвиток їх обслуговування;

– сприяє розвитку їх соціального забезпечення, правильному і своєчасному призначенню і виплаті державних пенсій та допомоги, поданню адресної соціальної допомоги та підтримки, призначенню та виплаті цільової грошової допомоги, інших компенсаційних заходів соціального захисту;

– забезпечує працевлаштування інвалідів, сприяє здобуттю ними освіти, набуттю необхідної кваліфікації, матеріально-побутовому обслуговуванню, санаторно-курортному лікуванню інвалідів, ветеранів війни і праці, осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; сприяє поданню протезно-ортопедичної допомоги населенню і забезпеченню інвалідів засобами пересування і реабілітації; встановлює піклування над повнолітніми дієздатними особами, які за станом здоров'я потребують догляду;

– сприяє громадським, релігійним організаціям, благодійним фондам, окремим громадянам у поданні допомоги соціально незахищеним громадянам;

– здійснює згідно із законодавством заходи соціального патронажу щодо осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк;

– забезпечує в установленому порядку надання населенню субсидій на житлово-комунальні послуги;

– вирішує питання про утворення, реорганізацію та ліквідацію спеціальних будинків-інтернатів для осіб похилого віку, осіб, які потребують медичної допомоги у зв'язку із захворюванням на туберкульоз, та інвалідів першої і другої груп, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк;

– вирішує питання щодо встановлення опіки і піклування, створення передбачених законодавством умов для виховання та/або влаштування дітей,

які внаслідок смерті батьків, позбавлення батьків батьківських прав, хвороби батьків чи з інших причин залишилися без батьківського піклування, щодо захисту особистих і майнових прав та інтересів дітей, а також вживає інших заходів щодо соціального захисту дітей, віднесених до її компетенції законом;

– здійснює відповідно до закону заходи, спрямовані на запобігання бездомності осіб.

8. Сфера зайнятості населення, праці та заробітної плати:

– забезпечує реалізацію державних гарантій у сфері праці, в т.ч. і на право своєчасного одержання винагороди за працю;

– розробляє та організовує виконання перспективних і поточних територіальних програм зайнятості та заходи щодо соціальної захищеності різних груп населення від безробіття;

– забезпечує проведення згідно з законом громадських і тимчасових робіт для осіб, зареєстрованих як безробітні;

– забезпечує соціальний захист працюючих, зайнятих на роботах з шкідливими умовами праці на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності, якісне проведення атестації робочих місць;

– бере участь у веденні колективних переговорів та укладанні територіальних тарифних угод, вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів);

– бере участь у залученні виробничих потужностей підприємств установ виконання покарань для соціально-економічного розвитку регіонів і здобуття засудженими професій, що користуються попитом на ринку праці;

– розробляє та здійснює заходи щодо реалізації державної політики сприяння зайнятості населення на рівні регіону;

– вивчає процеси, що відбуваються на ринку праці, у сфері зайнятості населення та професійного навчання, проводить їх оцінку, прогнозування попиту та пропонування робочої сили, інформування населення та органів виконавчої влади про стан ринку праці;

– забезпечує реалізацію державних гарантій у сфері праці;

– здійснює заходи щодо своєчасного запобігання масовому безробіттю;

– визначає напрями розширення в регіоні сфери застосування праці за рахунок створення робочих місць у пріоритетних галузях економіки, розвитку малого бізнесу, підприємницької діяльності, селянських (фермерських) господарств тощо;

– визначає напрями розширення в регіоні сфери застосування праці за рахунок створення робочих місць у пріоритетних галузях економіки, розвитку малого бізнесу, підприємницької діяльності, селянських (фермерських) господарств тощо;

– проводить іншу роботу із сприяння зайнятості населення.

9. Сфера забезпечення законності, правопорядку, прав і свобод громадян:

– забезпечує виконання Конституції та законів України, рішень Конституційного Суду України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів державної влади;

– забезпечує здійснення заходів щодо охорони громадської безпеки, громадського порядку, боротьби зі злочинністю;

– забезпечує розгляд звернень громадян та їх об'єднань, контролює стан цієї роботи в органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в організаціях та установах, розташованих на відповідній території;

– здійснює заходи щодо організації правового інформування і виховання населення; забезпечує надання безоплатної первинної правової допомоги;

– розглядає питання і вносить пропозиції про нагородження державними нагородами України;

– забезпечує виконання актів законодавства з питань громадянства, пов'язаних з перебуванням іноземців та осіб без громадянства, сприяє органам внутрішніх справ у додержанні правил паспортної системи;

– проводить роботу, пов'язану з розробленням і здійсненням заходів щодо розміщення, працевлаштування, соціально-побутового та медичного обслуговування осіб, яких визнано в Україні біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, а також депортованих осіб, які добровільно повертаються в регіони їх колишнього проживання;

– забезпечує виконання законодавства щодо національних меншин і міграції, про свободу думки і слова, свободу світогляду і віросповідання;

– оголошує у разі стихійного лиха, аварій, катастроф, епідемій, епізоотій, пожеж, інших надзвичайних подій зони надзвичайної ситуації; здійснює передбачені законодавством заходи, пов'язані з підтриманням у них громадського порядку, врятуванням життя людей, захистом їх здоров'я і прав, збереженням матеріальних цінностей;

– сприяють діяльності аварійно-рятувальних служб за місцем їх дислокації, під час прямування до зон надзвичайних ситуацій та під час ліквідації надзвичайних ситуацій, зокрема у поданні їм необхідних транспортних та інших матеріальних засобів і послуг;

– перевіряє підготовку населення до дій у надзвичайних ситуаціях;

– погоджує проект плану проведення потенційно небезпечних заходів в умовах присутності цивільного населення за участю особового складу Збройних Сил України, інших військових формувань і правоохоронних органів з використанням озброєння і військової техніки; взаємодіє з органами

військового управління під час планування та проведення таких заходів з метою запобігання і недопущення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків;

- розглядає проектну документацію на будівництво захисних споруд цивільного захисту (цивільної оборони) та розділ щодо інженерно-технічних заходів цивільного захисту (цивільної оборони) у складі містобудівної документації;

- забезпечує своєчасне інформування населення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій під час проведення потенційно небезпечних заходів в умовах присутності цивільного населення за участю особового складу Збройних Сил України, інших військових формувань і правоохоронних органів з використанням озброєння і військової техніки;

- бере участь у вирішенні питань проведення виборів і референдумів та адміністративно-територіального устрою у межах, визначених законодавством;

- перевіряє наявність й утримання в готовності локальних систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій на об'єктах, які підлягають обладнанню системами раннього виявлення надзвичайних ситуацій; наявність і готовність до використання у надзвичайних ситуаціях засобів колективного та індивідуального захисту населення, майна цивільного захисту, стан їх утримання та ведення обліку;

- розглядає справи про адміністративні правопорушення, віднесені до її відання, утворює адміністративні та спостережні комісії, координує їх діяльність;

- здійснює управління архівною справою та діловодством;

- забезпечує здійснення заходів щодо соціальної адаптації осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк;

- забезпечує здійснення заходів щодо осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк і потребують медичної допомоги у зв'язку із захворюванням на туберкульоз;

- забезпечує здійснення заходів щодо ведення Державного реєстру виборців відповідно до закону.

10. Сфера оборонної роботи:

- забезпечує виконання законодавства про військовий обов'язок посадовими особами й громадянами, підприємствами, установами та організаціями;

- здійснює заходи, пов'язані з мобілізаційною підготовкою, цивільним захистом на відповідній території;

– забезпечує виконання законодавства про пільги, встановлені для ветеранів війни та прирівняних до них осіб, військовослужбовців, звільнених з військової служби, а також про пільги та допомогу сім'ям військовослужбовців строкової служби;

– сприяє підготовці молоді до військової служби, проведенню призову громадян на строкову військову та альтернативну (невійськову) службу;

– вживає заходів щодо створення належних умов для функціонування пунктів пропуску через державний кордон України.

– проводити перевірки стану додержання Конституції України та законів України, інших актів законодавства органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами, керівниками підприємств, установ, організацій, їх філіалів і відділень незалежно від форм власності та підпорядкування по напрямках;

– залучати вчених, спеціалістів, представників громадськості до проведення перевірок, підготовки і розгляду питань, що входять до компетенції місцевих державних адміністрацій, а також залучати громадян, суб'єктів господарювання, їх об'єднання, наукові установи та консультативно-дорадчі органи, що створені при органах державної влади та органах місцевого самоврядування і представляють інтереси громадян і суб'єктів господарювання, до підготовки аналізів регуляторного впливу та виконання заходів з відстеження результативності регуляторних актів;

– одержувати відповідну статистичну інформацію та інші дані від державних органів і органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, політичних партій, громадських і релігійних організацій, підприємств, установ та організацій, їх філіалів і відділень незалежно від форм власності;

– давати згідно з чинним законодавством обов'язкові для виконання розпорядження керівникам підприємств, установ, організацій, їх філіалів та відділень незалежно від форм власності і громадянам з контрольованих питань, порушувати питання про їх відповідальність у встановленому законом порядку;

– звертатися до суду та здійснювати інші функції і повноваження у спосіб, передбачений Конституцією та законами України.

В управлінні відповідних місцевих державних адміністрацій перебувають об'єкти державної власності, передані їм в установленому законом порядку.

У разі делегування місцевим державним адміністраціям районними чи обласними радами відповідних повноважень в їх управлінні перебувають також об'єкти спільної власності територіальних громад.

Місцевим державним адміністраціям забороняється використовувати об'єкти державної власності, власності територіальних громад, що перебувають в їх управлінні, як заставу чи інші види забезпечення, а також здійснювати операції уступки вимоги, переведення боргу, прийняття переведення боргу, дарування, пожертвування.

Місцеві державні адміністрації та їх голови при здійсненні своїх повноважень відповідальні перед Президентом України та Кабінетом Міністрів України, а також підзвітні і підконтрольні Уряду.

Структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій підзвітні та підконтрольні відповідним міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади.

Голови місцевих державних адміністрацій координують діяльність територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади та сприяють їм у виконанні покладених на ці органи завдань. Голова місцевої державної адміністрації має право порушувати перед міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади вмотивовані питання про відповідність займаній посаді керівників їх територіальних органів, на підставі чого міністерство, інший центральний орган виконавчої влади повинен у місячний термін прийняти рішення та дати обґрунтовану відповідь.

З питань здійснення повноважень місцевих державних адміністрацій керівники територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади підзвітні та підконтрольні головам відповідних місцевих державних адміністрацій.

ОДА в межах своїх повноважень спрямовують РДА та здійснюють контроль за їх діяльністю.

Голови ОДА мають право скасовувати розпорядження голів РДА, що суперечать Конституції України та законам України, рішенням Конституційного Суду України, актам Президента України, Кабінету Міністрів України, голів обласних державних адміністрацій, а також міністерств, інших центральних органів виконавчої влади.

Керівники структурних підрозділів ОДА мають право скасовувати накази керівників відповідних структурних підрозділів районної державної адміністрації, що суперечать законодавству України та актам органів виконавчої влади вищого рівня.

Місцеві державні адміністрації підзвітні та підконтрольні відповідним радам у частині делегованих повноважень.

Голови ОДА (РДА) мають право дорадчого голосу на засіданнях обласних (районних) рад.

Голови місцевих державних адміністрацій щорічно звітують перед відповідними радами з питань виконання бюджету, програм соціально-економічного та культурного розвитку територій і делегованих повноважень.

Місцеві державні адміністрації на відповідній території взаємодіють з сільськими, селищними і міськими радами, їх виконавчими органами та сільськими, селищними і міськими головами, сприяють у здійсненні ними власних повноважень місцевого самоврядування, зокрема у вирішенні питань економічного, соціального та культурного розвитку відповідних територій, зміцнення матеріальної та фінансової бази місцевого самоврядування, контролюють виконання наданих їм законом повноважень органів виконавчої влади, розглядають та враховують у своїй діяльності пропозиції депутатів, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб.

У разі розгляду місцевою державною адміністрацією питань, які зачіпають інтереси місцевого самоврядування, про це повідомляється заздалегідь відповідним органам місцевого самоврядування. Представники цих органів і посадові особи територіальних громад мають право брати участь у розгляді таких питань місцевою державною адміністрацією, висловлювати зауваження і пропозиції. Голови місцевих державних адміністрацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів місцевої державної адміністрації або їх представники мають право бути присутніми на засіданнях органів місцевого самоврядування та бути вислуханими з питань, що стосуються їх компетенції.

Місцеві державні адміністрації не мають права втручатися у здійснення органами місцевого самоврядування власних повноважень.

Для здійснення спільних програм місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування можуть укладати договори, створювати спільні органи та організації.

Місцеві державні адміністрації здійснюють функцію управління майном підприємств, установ та організацій, що належать до сфери їх управління. Голови місцевих державних адміністрацій укладають та розривають контракти з їх керівниками.

Керівники підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, призначаються та звільняються з посад за погодженням з головою відповідної місцевої державної адміністрації, крім керівників установ, підприємств і організацій Збройних Сил та інших військових формувань України, Міністерства внутрішніх справ України, а також керівників навчальних закладів, що призначаються на посаду за умовами конкурсу.

Місцеві державні адміністрації не втручаються у господарську діяльність підприємств, установ і організацій, крім випадків, визначених законом.

Місцеві державні адміністрації взаємодіють з політичними партіями, громадськими, релігійними організаціями, професійними спілками та їх об'єднаннями, організаціями роботодавців та їх об'єднаннями для забезпечення прав і свобод громадян, задоволення їх політичних, екологічних, соціальних, економічних, культурних та інших інтересів з урахуванням загальнодержавних і місцевих інтересів, сприяють виконанню статутних завдань та забезпечують додержання законних прав таких об'єднань громадян.

Місцеві державні адміністрації є стороною соціального діалогу на територіальному рівні, сприяють його розвитку, відповідно до закону проводять консультації з іншими сторонами соціального діалогу.

Громадяни звертаються до місцевих державних адміністрацій у вирішенні питань, що належать до сфери повноважень місцевих державних адміністрацій. Посадові особи місцевих державних адміністрацій зобов'язані розглянути звернення громадян і не пізніше ніж у визначений законом термін прийняти рішення або дати обґрунтовану відповідь. Посадові особи проводять особистий прийом громадян у порядку, визначеному законом.

Повноваження голів місцевих державних адміністрацій:

– очолюють відповідні місцеві державні адміністрації, здійснюють керівництво їх діяльністю, несуть відповідальність за виконання покладених на місцеві державні адміністрації завдань і за здійснення ними своїх повноважень;

– представляють відповідні місцеві державні адміністрації у відносинах з іншими державними органами та органами місцевого самоврядування, політичними партіями, громадськими та релігійними організаціями, підприємствами, установами та організаціями, громадянами та іншими особами як в Україні, так і за її межами;

– призначають на посади та звільняють з посад своїх заступників, керівників структурних підрозділів;

– призначають на посади та звільняють з посад керівників апаратів місцевих державних адміністрацій та керівників структурних підрозділів апаратів місцевих державних адміністрацій; затверджують положення про апарат місцевої державної адміністрації та положення про її структурні підрозділи;

– укладають та розривають контракти з керівниками підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління відповідної

місцевої державної адміністрації, або уповноважують на це своїх заступників;

– погоджують у встановленому порядку призначення на посади та звільнення з посад керівників не підпорядкованих підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління органів виконавчої влади вищого рівня, крім керівників установ, підприємств і організацій Збройних Сил та інших військових формувань України, Міністерства внутрішніх справ України;

– в межах затверджених бюджетів виступають розпорядниками коштів відповідних державних адміністрацій, використовуючи їх лише за цільовим призначенням;

– регулярно інформують населення про стан виконання повноважень, покладених на місцеву державну адміністрацію;

– здійснюють інші функції, передбачені Конституцією та законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, органів виконавчої влади вищого рівня;

– утворюють для сприяння здійсненню повноважень місцевих державних адміністрацій консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи, служби та комісії, члени яких виконують свої функції на громадських засадах, а також визначають їх завдання, функції та персональний склад.

Голови обласних державних адміністрацій у випадках, передбачених законом, можуть порушувати перед Верховною Радою України питання про призначення Верховною Радою України позачергових виборів сільської, селищної, міської, районної в місті, районної, обласної ради, сільського, селищного, міського голови.

У разі відсутності голови місцевої державної адміністрації його функції і повноваження виконує перший заступник голови, а у разі відсутності останнього – один із заступників голови місцевої державної адміністрації.

Перші заступники та заступники голови, інші посадові особи місцевих державних адміністрацій здійснюють функції і повноваження відповідно до розподілу обов'язків, визначених головами місцевих державних адміністрацій, і несуть відповідальність за стан справ у дорученій сфері перед головою місцевої державної адміністрації, органами виконавчої влади вищого рівня.

Структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій здійснюють керівництво галузями управління, несуть відповідальність за їх розвиток.

Для правового, організаційного, матеріально-технічного та іншого забезпечення діяльності місцевої державної адміністрації, підготовки аналітичних, інформаційних та інших матеріалів, систематичної перевірки

виконання актів законодавства та розпоряджень місцевої державної адміністрації, подання методичної та іншої практичної допомоги місцевим державним адміністраціям та органам місцевого самоврядування головою місцевої державної адміністрації утворюється апарат місцевої державної адміністрації в межах виділених бюджетних коштів.

Організаційно-процедурні питання внутрішньої діяльності місцевих державних адміністрацій регулюються їх регламентами, що затверджуються головами відповідних місцевих державних адміністрацій.

Фінансове забезпечення місцевих державних адміністрацій здійснюється за рахунок Державного бюджету України.

Гранична чисельність, фонд оплати праці працівників і витрати на утримання місцевих державних адміністрацій та їх апаратів встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Посадові особи місцевих державних адміністрацій є державними службовцями, їх основні права, обов'язки, відповідальність, умови оплати праці і соціально-побутового забезпечення визначаються Законом України "Про державну службу".

Матеріальна шкода, завдана незаконними рішеннями голів місцевих державних адміністрацій, наказами керівників структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій, діями чи бездіяльністю посадових осіб місцевих державних адміністрацій при здійсненні ними своїх повноважень, відшкодовується за рахунок держави.

Держава має право зворотної вимоги (регресу) до посадової особи місцевої державної адміністрації, яка заподіяла шкоду, у розмірах і порядку, визначених законодавством.

Розпорядження голів місцевих державних адміністрацій, акти інших посадових осіб, які призначаються ними, можуть бути оскаржені в судовому порядку відповідно до закону.

Голови місцевих державних адміністрацій визначають їх структуру у межах бюджетних асигнувань, виділених на ці цілі.

Рекомендаційний перелік її структурних підрозділів затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Структурні підрозділи обласної державної адміністрації:

- Департамент агропромислового розвитку
- Департамент економіки і міжнародних відносин
- Департамент соціального захисту населення
- Департамент науки і освіти
- Департамент інноваційного розвитку
- Департамент ЖКГ та розвитку інфраструктури

- Департамент охорони здоров'я
- Департамент цивільного захисту
- Департамент у справах молоді та спорту
- Департамент культури і туризму
- Юридичний департамент
- Департамент фінансів
- Департамент оборонної, мобілізаційної роботи та взаємодії з правоохоронними органами
- Департамент масових комунікацій
- Департамент капітального будівництва
- Департамент містобудування та архітектури
- Управління паливно-енергетичного комплексу
- Відділ у справах релігій
- Служба у справах дітей
- Державний архів Харківської області
- Департамент екології та природних ресурсів
- Департамент з підвищення конкурентоспроможності регіону.

Структурні підрозділи районної державної адміністрації:

1. Керівництво РДА

- голова РДА
- 2 заступники голови РДА
- керівник апарату РДА

2. Управління, відділи структурні підрозділи:

- управління економіки
- фінансове управління
- управління агропромислового розвитку
- управління соціального захисту населення
- відділ освіти
- відділ культури і туризму
- відділ у справах молоді та спорту
- відділ охорони здоров'я
- відділ містобудування та архітектури
- управління ЖКГ та будівництва
- архівний відділ
- служба у справах дітей

3. Апарат РДА.

2.2. Територіальні органи центральних органів виконавчої влади

ЦОВВ – самостійні складові ланки державного апарату, які беруть участь у здійсненні функцій держави та наділені владними повноваженнями з можливостями застосування примушування.

Систему ЦОВВ складають міністерства та інші центральні органи виконавчої влади (служби, агентства, інспекції, національні комісії...).

Повноваження ЦОВВ:

– одержання інформації, статистичних даних, документів і матеріалів для виконання покладених на них функцій;

– залучення спеціалістів центральних та інших органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій за погодженням з їх керівниками для розгляду питань, що належать до їх відання;

– видання загальнообов'язкових нормативно-правових актів (наказів) в межах визначених повноважень;

– притягнення до дисциплінарної відповідальності керівників утворених ними місцевих органів, а також підприємств, установ та організацій, що належать до їх сфери відання.

Територіальні органи міністерства утворюються як юридичні особи публічного права в межах граничної чисельності державних службовців і працівників міністерства та коштів, передбачених на утримання міністерства, ліквідовуються, реорганізуються за поданням міністра Кабінетом Міністрів України. Територіальні органи міністерства можуть утворюватися в АР Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, районах у містах, містах обласного та республіканського значення та як міжрегіональні (повноваження яких поширюються на декілька адміністративно-територіальних одиниць) територіальні органи (у разі їх утворення).

Структуру територіальних органів міністерства затверджує міністр.

Штатний розпис і кошторис територіальних органів міністерства затверджує заступник міністра – керівник апарату.

Керівники територіальних органів міністерства призначаються на посади за погодженням з головами місцевих державних адміністрацій та звільняються з посад міністром, якщо інше не передбачено законом.

Заступники керівників територіальних органів міністерства призначаються на посади та звільняються з посад міністром.

Інші працівники територіальних органів міністерства призначаються на посади та звільняються з посад керівниками територіальних органів міністерства.

Територіальні органи центрального органу виконавчої влади утворюються як юридичні особи публічного права в межах граничної чисельності державних службовців і працівників центрального органу виконавчої влади та коштів, передбачених на його утримання, ліквідовуються, реорганізуються за поданням міністра, який спрямовує та координує діяльність центрального органу виконавчої влади, Кабінетом Міністрів України.

Територіальні органи центрального органу виконавчої влади можуть утворюватися в АР Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, районах у містах, містах обласного та республіканського значення та як міжрегіональні (повноваження яких поширюються на декілька адміністративно-територіальних одиниць) територіальні органи (у разі їх утворення).

Територіальні органи центрального органу виконавчої влади діють на підставі положень, що затверджуються керівником центрального органу виконавчої влади.

Керівники та заступники керівників територіальних органів центрального органу виконавчої влади призначаються на посади та звільняються з посад керівником центрального органу виконавчої влади за погодженням з міністром, який спрямовує та координує діяльність центрального органу виконавчої влади.

Кандидатури на посади керівників територіальних органів центрального органу виконавчої влади погоджуються з головами місцевих державних адміністрацій, якщо інше не передбачено законом.

Інші працівники територіальних органів центрального органу виконавчої влади приймаються на роботу та звільняються з роботи керівниками територіальних органів центрального органу виконавчої влади.

Структуру територіальних органів центрального органу виконавчої влади затверджує керівник центрального органу виконавчої влади за погодженням з міністром, який спрямовує та координує діяльність центрального органу виконавчої влади. Штатний розпис і кошторис територіальних органів центрального органу виконавчої влади затверджує керівник центрального органу виконавчої влади.

Повноваження територіальних органів ЦОВВ:

- надання адміністративних послуг;
- здійснення державного нагляду (контролю);

- управління об'єктами державної власності в межах, визначених законодавством;
- узагальнення практики застосування законодавства з питань, що належать до їх компетенції, підготовка та внесення в установленому порядку пропозицій щодо його вдосконалення тощо.

Права територіальних органів ЦОВВ:

- залучати до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань вчених і фахівців, спеціалістів органів виконавчої влади, підприємств, установ організацій (за погодженням з їх керівниками), представників інститутів громадянського суспільства;
- одержувати в установленому законодавством порядку інформацію, документи та матеріали від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності та їх посадових осіб;
- скликати наради, утворювати консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи та служби (ради, комісії, колегії, робочі групи...) для сприяння здійсненню покладених на територіальні органи завдань;
- користуватися інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами.

Повноваження керівників територіальних органів ЦОВВ:

- здійснює керівництво територіальним органом, несе персональну відповідальність за організацію та результати його діяльності;
- організовує та забезпечує виконання територіальним органом актів законодавства, наказів міністерства організаційно-розпорядчого характеру, доручень міністра та його заступників, наказів ЦОВВ, доручень керівництва ЦОВВ;
- вносить міністру, керівнику іншого ЦОВВ щодо пріоритетів роботи територіального органу і шляхів виконання покладених на нього завдань, подає на затвердження плани роботи територіального органу (річні, піврічні);
- звітує перед міністром, керівником іншого ЦОВВ, керівником територіального органу вищого рівня щодо виконання покладених на територіальний орган завдань та планів роботи;
- здійснює добір кадрів у територіальний орган, формує кадровий резерв на відповідні посади;
- організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників;
- підписує накази територіального органу;
- розподіляє обов'язки між своїми заступниками;

– призначає на посади та звільняє з посад керівників структурних підрозділів, інших державних службовців і працівників територіального органу, присвоює їм ранги державних службовців, приймає рішення щодо їх заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності (крім своїх заступників);

– порушує перед міністром, керівником іншого ЦОВВ питання про присвоєння рангів державних службовців своїм заступникам, а також заохочення та притягнення їх до відповідальності;

– затверджує положення про структурні підрозділи відповідного територіального органу і посадові інструкції працівників;

– здійснює інші повноваження відповідно до законодавства.

ТЕМА 3

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування

Місцеве самоврядування в Україні – гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України.

Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст.

Громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад.

Будь-які обмеження права громадян України на участь у місцевому самоврядуванні залежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, терміну проживання на відповідній території, за мовними чи іншими ознаками забороняються.

Система місцевого самоврядування включає:

- територіальні громади;
- сільські, селищні, міські ради;
- сільські, селищні, міські голови;
- виконавчі органи сільської, селищної, міської ради;
- старости;
- районні і обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;
- органи самоорганізації населення.

Основні засади місцевого самоврядування:

- комунальна власність;
- місцевий бюджет;
- виборні органи управління.

У містах з районним поділом за рішенням територіальної громади міста або міської ради можуть утворюватися районні в місті ради. Районні в містах ради утворюють свої виконавчі органи та обирають голову ради, який одночасно є і головою її виконавчого комітету.

Основні функції місцевого самоврядування:

– забезпечення участі населення у вирішенні місцевих проблем (освіта, культура, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, розвиток торгівлі і промисловості, безпека громадян, реєстрація та управління власними підприємствами);

– управління комунальною власністю, реалізація місцевих програм;

– забезпечення комплексного соціально-економічного розвитку своєї території;

– забезпечення збереження навколишнього природного середовища.

Моделі місцевого самоврядування:

– *англо-американська* – представницькі органи діють самостійно, пряме підпорядкування вищим органам відсутнє;

– *континентальна* – місцеві органи влади підпорядковані вищим державним органам, які здійснюють прямий контроль за їх діяльністю;

– *іберійська* – управління на всіх субрегіональних рівнях здійснюють обрані населенням представницькі органи місцевого самоврядування (ради) та відповідні головні посадові особи місцевого самоврядування (мери...);

– *радянська* – заперечення розподілу влади та визначенні повноваждя представницьких органів знизу доверху.

Первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста.

Територіальні громади в порядку, встановленому законом, можуть об'єднуватися в одну сільську, селищну, міську територіальну громаду, утворювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати відповідно сільського, селищного, міського голову.

Територіальні громади села, селища, міста, що добровільно об'єдналися в одну територіальну громаду, можуть вийти із складу об'єднаної територіальної громади в порядку, визначеному законом.

Загальні збори громадян за місцем проживання є формою їх безпосередньої участі у вирішенні питань місцевого значення. Рішення загальних зборів громадян враховуються органами місцевого самоврядування в їх діяльності.

Члени територіальної громади:

- з *правом голосу* – прописана на даній території, проживає тут і приймає участь у виборах;
- *без права голосу* – проживає на даній території.

Виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи.

Вони є підконтрольними і підзвітними відповідним радам, а з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

У сільських радах, що представляють територіальні громади, які налічують до 500 жителів, за рішенням відповідної територіальної громади або сільської ради виконавчий орган ради може не створюватися. У цьому випадку функції виконавчого органу ради (крім розпорядження земельними та природними ресурсами) здійснює сільський голова одноособово.

Порядок формування та організація діяльності рад визначаються Конституцією та законами України, а також статутами територіальних громад.

Чисельність працівників органів місцевого самоврядування встановлюється відповідною радою у межах загальної чисельності, визначеної типовими штатами, затвердженими Кабінетом Міністрів України.

Сільський, селищний, міський голова є головною посадовою особою територіальної громади відповідно села (добровільного об'єднання в одну територіальну громаду жителів кількох сіл), селища, міста.

Він обирається відповідною територіальною громадою на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування в порядку, визначеному законом, і здійснює свої повноваження на постійній основі. Строк повноважень сільського, селищного, міського голови, обраного на чергових місцевих виборах, визначається Конституцією України. Сільський, селищний, міський голова не може бути депутатом будь-якої ради, суміщати свою службову діяльність з іншою посадою, в т.ч. на громадських засадах, займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю.

На сільських, селищних, міських голів поширюються повноваження та гарантії депутатів рад, передбачені законом про статус депутатів рад, якщо інше не встановлено законом.

Голови обласних, районних і районних у містах спочатку обираються як депутати відповідної ради, а згодом – як її голова.

Територіальна громада має право проводити громадські слухання – зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких члени територіальної громади можуть заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування. Порядок організації громадських слухань визначається статутом територіальної громади.

Громадські слухання проводяться не рідше одного разу на рік.

Пропозиції, які вносяться за результатами громадських слухань, підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування.

Сільські, селищні, міські, районні в місті (у разі їх створення) ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна.

Правовий статус, порядок організації та діяльності органів самоорганізації населення за місцем проживання визначаються законом.

У селах, селищах, визначених за рішенням місцевої ради об'єднаної територіальної громади, утвореної відповідно до Закону України "Про добровільне об'єднання територіальних громад", за винятком її адміністративного центру, обирається староста на строк повноважень місцевої ради.

Староста є посадовою особою місцевого самоврядування:

- 1) представляє інтереси жителів села, селища у виконавчих органах сільської, селищної, міської ради;
- 2) сприяє жителям села, селища у підготовці документів, що подаються до органів місцевого самоврядування;
- 3) бере участь у підготовці проекту бюджету територіальної громади в частині фінансування програм, що реалізуються на території відповідного села, селища;
- 4) вносить пропозиції до виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради з питань діяльності на території відповідного села, селища виконавчих органів сільської, селищної, міської ради, підприємств, установ, організацій комунальної форми власності та їх посадових осіб;
- 5) здійснює інші обов'язки, визначені Положенням про старосту.

Староста є членом виконавчого комітету ради об'єднаної територіальної громади за посадою.

Органи місцевого самоврядування з метою більш ефективного здійснення своїх повноважень, захисту прав та інтересів територіальних громад можуть об'єднуватися в асоціації органів місцевого самоврядування та їх добровільні об'єднання, які підлягають реєстрації відповідно до законодавства в центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань.

Органи місцевого самоврядування та їх асоціації можуть входити до відповідних міжнародних асоціацій, інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування.

Асоціаціям та іншим добровільним об'єднанням органів місцевого самоврядування не можуть передаватися владні повноваження органів місцевого самоврядування.

Орган місцевого самоврядування може бути позивачем та відповідачем у судах загальної юрисдикції, зокрема, звертатися до суду, якщо це необхідно для реалізації його повноважень і забезпечення виконання функцій місцевого самоврядування. Державний контроль за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування може здійснюватися лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, і не повинен призводити до втручання органів державної влади чи їх посадових осіб у здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм власних повноважень.

Обмеження прав територіальних громад на місцеве самоврядування згідно з Конституцією та законами України може бути застосоване лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Порядок формування рад:

1. Сільська, селищна, міська, районна в місті (у разі її створення), районна, обласна рада складається з депутатів, які обираються жителями відповідного села, селища, міста, району в місті, району, області на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

2. Порядок організації і проведення виборів депутатів визначається законом.

3. Загальний склад ради визначається радою відповідно до закону про вибори.

4. Рада вважається повноважною за умови обрання не менш як двох третин депутатів від загального складу ради.

5. У разі якщо до ради обрано менше двох третин її складу, до обрання необхідної кількості депутатів продовжує здійснювати повноваження рада попереднього скликання.

6. У разі дострокового припинення повноважень деяких депутатів, внаслідок чого до складу ради входить менш як дві третини депутатів, до обрання необхідної кількості депутатів така рада вважається повноважною за наявності більше половини депутатів від загального складу ради.

7. Строк повноважень місцевої ради, обраної на чергових місцевих виборах, визначається Конституцією України.

8. Повноваження місцевої ради, обраної на позачергових, повторних або перших виборах, закінчуються в день відкриття першої сесії відповідної ради, обраної на наступних (чергових або позачергових) виборах.

Загальний склад сільської, селищної, міської, районної у місті ради визначається відповідною радою самостійно. При цьому він має становити в адміністративно-територіальних одиницях з чисельністю населення:

- до 3 тисяч – від 15 до 25 депутатів;
- до 5 тисяч – від 20 до 30 депутатів;
- до 20 тисяч – від 25 до 35 депутатів;
- до 50 тисяч – від 30 до 45 депутатів;
- до 100 тисяч – від 35 до 50 депутатів;
- до 250 тисяч – від 40 до 60 депутатів;
- до 500 тисяч – від 50 до 75 депутатів;
- до 1 мільйона – від 60 до 90 депутатів;
- понад 1 мільйон – від 75 до 120 депутатів.

Обласна рада – орган місцевого самоврядування, який представляє спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ і міст області.

Обласна рада складається з депутатів, яких обирає населення області терміном на 4 роки.

Склад обласної ради:

- голова;
- 2 заступники;
- депутатський корпус;
- 12 постійних комісій;
- відділ по роботі з громадськістю та ЗМІ.

Загальний склад обласної ради встановлюється радою попереднього скликання відповідно до чинного законодавства, з урахуванням кількості

районів в області, міст обласного значення і кількості в них населення, але не повинен перевищувати 200 депутатів.

Голова обласної ради та його заступники обираються з депутатського складу.

Організаційні форми діяльності обласної ради:

- сесії, які складаються за необхідністю (але не менше одного разу на квартал);
- засідання постійних комісій;
- робота депутатів, голови ради, його заступників, президії (колегії) та апарату.

Районна рада – орган місцевого самоврядування, який представляє спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ і міст району.

Основні функції обласних і районних рад:

- екологічна;
- економічна;
- інформаційна;
- контрольна;
- нормотворча;
- організаційна;
- політична;
- представницька;
- соціально-культурна;
- матеріально-технічна;
- фінансово-бюджетна.

Виконавчий апарат обласної, районної ради – апарат, що забезпечує здійснення представницьким органом повноважень шляхом організаційного, правового, інформаційного і матеріально-технічного забезпечення діяльності ради, її органів і депутатів.

Міська рада – орган місцевого самоврядування, який представляє територіальну громаду міста й здійснює від її імені та в її інтересах функції та повноваження місцевого самоврядування.

Виконавчий апарат сільської, селищної, міської, районної у місті ради – виконавчий орган, що утворюється на термін повноважень відповідної ради.

3.2. Компетенції та повноваження органів місцевого самоврядування в Україні

Виключна компетенція сільських, селищних, міських рад

- 1) затвердження регламенту ради;
- 2) утворення і ліквідація постійних та інших комісій ради, затвердження та зміна їх складу, обрання голів комісій;
- 3) утворення виконавчого комітету ради, визначення його чисельності, затвердження персонального складу; внесення змін до складу виконавчого комітету та його розпуск;
- 4) обрання на посаду та звільнення з посади секретаря ради у порядку, передбаченому цим Законом;
- 5) затвердження за пропозицією сільського, селищного, міського голови структури виконавчих органів ради, загальної чисельності апарату ради та її виконавчих органів відповідно до типових штатів, затверджених Кабінетом Міністрів України, витрат на їх утримання;
- 6) утворення за поданням сільського, селищного, міського голови інших виконавчих органів ради;
- 7) затвердження плану роботи ради та заслуховування звіту про його виконання;
- 8) заснування засобів масової інформації відповідної ради, призначення і звільнення їх керівників;
- 9) заслуховування звіту сільського, селищного, міського голови про діяльність виконавчих органів ради, у т.ч. щорічного звіту про здійснення державної регуляторної політики виконавчими органами відповідної ради;
- 10) прийняття рішення про недовіру сільському, селищному, міському голові;
- 11) заслуховування звітів постійних комісій, керівників виконавчих органів ради та посадових осіб, яких вона призначає або затверджує;
- 12) заслуховування повідомлень депутатів про роботу в раді, виконання ними доручень ради;
- 13) розгляд запитів депутатів, прийняття рішень по запитах;

- 14) прийняття рішень щодо дострокового припинення повноважень депутата ради в порядку, встановленому законом;
- 15) скасування актів виконавчих органів ради, які не відповідають Конституції чи законам України, іншим актам законодавства, рішенням відповідної ради, прийнятим у межах її повноважень;
- 16) прийняття рішення щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови у випадках, передбачених цим Законом;
- 17) визначення відповідно до закону кількісного складу ради;
- 18) прийняття рішення про проведення місцевого референдуму;
- 19) прийняття відповідно до законодавства рішень щодо організації проведення референдумів та виборів органів державної влади, місцевого самоврядування та сільського, селищного, міського голови;
- 20) прийняття рішень про наділення органів самоорганізації населення окремими власними повноваженнями органів місцевого самоврядування, а також про передачу коштів, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для їх здійснення;
- 21) прийняття рішень про об'єднання в асоціації або вступ до асоціацій, інших форм добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування та про вихід з них;
- 22) затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування;
- 23) затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього; затвердження звіту про виконання відповідного бюджету;
- 24) утворення цільових фондів, затвердження положень про ці фонди;
- 25) прийняття рішень щодо здійснення місцевих запозичень;
- 26) прийняття рішень щодо передачі коштів з відповідного місцевого бюджету;
- 27) прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по місцевих податках і зборах, а також земельному податку;
- 28) встановлення для підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до місцевого бюджету;
- 29) створення у разі необхідності органів і служб для забезпечення здійснення з іншими суб'єктами комунальної власності спільних проектів або спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій, визначення повноважень цих органів (служб);

30) прийняття рішень про передачу іншим органам окремих повноважень щодо управління майном, яке належить до комунальної власності відповідної територіальної громади, визначення меж цих повноважень та умов їх здійснення;

31) прийняття рішень щодо відчуження відповідно до закону комунального майна; затвердження місцевих програм приватизації, а також переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; визначення доцільності, порядку та умов приватизації об'єктів права комунальної власності; вирішення питань про придбання в установленому законом порядку приватизованого майна, про включення до об'єктів комунальної власності майна, відчуженого у процесі приватизації, договір купівлі-продажу якого в установленому порядку розірвано або визнано недійсним, про надання у концесію об'єктів права комунальної власності, про створення, ліквідацію, реорганізацію й репрофільювання підприємств, установ і організацій комунальної власності відповідної територіальної громади. Реорганізація або ліквідація навчальних закладів комунальної форми власності здійснюється за рішенням місцевої ради;

32) вирішення відповідно до законодавства питань про створення підприємствами комунальної власності спільних підприємств, у т.ч. з іноземними інвестиціями; прийняття рішень щодо надання згоди на організацію співробітництва територіальних громад, суб'єктом якого є територіальна громада села, селища, міста;

33) встановлення місцевих податків і зборів;

34) вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин;

35) затвердження ставок земельного податку;

36) вирішення відповідно до закону питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення, а також про скасування такого дозволу;

37) надання відповідно до законодавства згоди на розміщення на території села, селища, міста нових об'єктів, у т.ч. місць чи об'єктів для розміщення відходів, сфера екологічного впливу діяльності яких згідно з діючими нормативами включає відповідну територію;

38) створення відповідно до закону за рахунок коштів місцевого бюджету установ з надання безоплатної первинної правової допомоги, призначення і звільнення керівників цих установ, залучення в установленому законом порядку фізичних чи юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги;

39) прийняття рішень з питань адміністративно-територіального устрою в межах і порядку, визначених цим та іншими законами;

40) заслуховування інформації прокурорів та керівників органів внутрішніх справ про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території;

41) прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів щодо оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, які охороняються законом, прийняття рішень про оголошення в місцях масового розмноження та виведення потомства дикими тваринами "сезону тиші" з обмеженням господарської діяльності та добуванням об'єктів тваринного світу;

42) встановлення відповідно до законодавства правил з питань благоустрою території населеного пункту, забезпечення в ньому чистоти і порядку, торгівлі на ринках, додержання тиші в громадських місцях, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність;

43) затвердження договорів, укладених сільським, селищним, міським головою від імені ради, з питань, віднесених до її виключної компетенції;

44) затвердження в установленому порядку місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови відповідних населених пунктів, іншої містобудівної документації;

45) прийняття у межах, визначених законом, рішень з питань боротьби зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність; визначення територій, на яких можуть проводитися потенційно небезпечні заходи в умовах присутності цивільного населення за участю особового складу Збройних Сил України, інших військових формувань і правоохоронних органів з використанням озброєння та військової техніки;

46) прийняття рішень, пов'язаних зі створенням спеціальних вільних та інших зон, змінами в статусі цих зон, внесення до відповідних органів пропозицій з цих питань; надання згоди на створення таких зон за ініціативою Президента України або Кабінету Міністрів України;

47) затвердження відповідно до закону Положення про зміст, опис і порядок використання символіки територіальної громади;

48) прийняття рішення про дострокове припинення повноважень органів територіальної самоорганізації населення;

49) затвердження порядку переміщення на штрафні майданчики транспортних засобів, запаркованих не у спеціально відведених місцях для паркування транспортних засобів;

50) прийняття рішень щодо виконання положень Закону України "Про засади державної мовної політики";

51) надання згоди на передачу об'єктів з державної у комунальну власність та прийняття рішень про передачу об'єктів з комунальної у державну власність, а також щодо придбання об'єктів державної власності;

52) створення відповідно комунальної аварійно-рятувальної служби;

53) вирішення питань у сфері поводження з небезпечними відходами відповідно до законодавства;

54) визначення на конкурсних засадах юридичних осіб, які здійснюють у межах певної території збирання та перевезення побутових відходів спеціально обладнаними для цього транспортними засобами;

55) затвердження статуту територіальної громади.

Повноваження сільських, селищних, міських рад:

1. У сфері соціально-економічного та культурного розвитку, планування та обліку:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) підготовка програм соціально-економічного та культурного розвитку сіл, селищ, міст, цільових програм з інших питань самоврядування, подання їх на затвердження ради, організація їх виконання; подання раді звітів про хід і результати виконання цих програм;

2) забезпечення збалансованого економічного та соціального розвитку відповідної території, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів;

3) забезпечення складання балансів фінансових, трудових ресурсів, грошових доходів і видатків, необхідних для управління соціально-економічним і культурним розвитком відповідної території, а також визначення потреби у місцевих будівельних матеріалах, паливі;

4) розгляд проектів планів підприємств і організацій, які належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, внесення до них зауважень і пропозицій, здійснення контролю за їх виконанням;

5) попередній розгляд планів використання природних ресурсів місцевого значення на відповідній території, пропозицій щодо розміщення, спеціалізації та розвитку підприємств і організацій незалежно від форм власності, внесення у разі потреби до відповідних органів виконавчої влади пропозицій з цих питань;

6) подання до районних, обласних рад необхідних показників та внесення пропозицій до програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно районів і областей, а також до планів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих на

відповідній території, з питань, пов'язаних із соціально-економічним та культурним розвитком території, задоволенням потреб населення;

7) залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності до участі в комплексному соціально-економічному розвитку сіл, селищ, міст, координація цієї роботи на відповідній території;

8) розміщення на договірних засадах замовлень на виробництво продукції, виконання робіт (послуг), необхідних для територіальної громади, на підприємствах, в установах та організаціях;

9) утворення цільових фондів соціальної допомоги інвалідам, визначення порядку і умов витрачання коштів цих фондів;

б) делеговані повноваження:

1) участь у здійсненні державної регуляторної політики;

2) розгляд і узгодження планів підприємств, установ та організацій, що не належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, здійснення яких може викликати негативні соціальні, демографічні, екологічні та інші наслідки, підготовка до них висновків і внесення пропозицій до відповідних органів;

3) статистичний облік громадян, які постійно або тимчасово проживають на відповідній території;

4) організаційне забезпечення надання адміністративних послуг органів виконавчої влади через центри надання адміністративних послуг.

2. У сфері бюджету, фінансів і цін:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) встановлення за узгодженим рішенням відповідних рад порядку використання коштів та іншого майна, що перебувають у спільній власності територіальних громад;

2) здійснення в установленому порядку фінансування видатків з місцевого бюджету;

3) складання проекту місцевого бюджету, подання його на затвердження відповідної ради, забезпечення виконання бюджету; щоквартальне подання раді письмових звітів про хід і результати виконання бюджету; підготовка і подання відповідно до районних, обласних рад необхідних фінансових показників і пропозицій щодо складання проектів районних і обласних бюджетів;

4) встановлення в порядку і межах, визначених законодавством, тарифів на побутові, комунальні (крім тарифів на теплову енергію, централізоване водопостачання та водовідведення, перероблення та захоронення побутових відходів, послуги з централізованого опалення, послуги з централізованого постачання холодної води, послуги з

централізованого постачання гарячої води, послуги з водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем), які встановлюються національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг), транспортні;

5) укладення з юридичними і фізичними особами договорів на справляння місцевих зборів, обов'язковість укладення яких встановлена законодавством;

6) об'єднання на договірних засадах коштів відповідного місцевого бюджету та інших місцевих бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування комунальних підприємств, установ та організацій, вирішення інших питань, що стосуються спільних інтересів територіальних громад;

7) залучення на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих на відповідній території, та коштів населення, а також бюджетних коштів на будівництво, розширення, ремонт і утримання на пайових засадах об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури та на заходи щодо охорони навколишнього природного середовища;

8) підготовка та затвердження переліку спеціально відведених місць для паркування транспортних засобів;

б) делеговані повноваження:

1) здійснення відповідно до закону контролю за дотриманням зобов'язань щодо платежів до місцевого бюджету на підприємствах і в організаціях незалежно від форм власності;

2) здійснення контролю за дотриманням цін і тарифів;

3) сприяння здійсненню інвестиційної діяльності на відповідній території.

3. У сфері управління комунальною власністю:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) управління в межах, визначених радою, майном, що належить до комунальної власності відповідних територіальних громад;

2) встановлення порядку та здійснення контролю за використанням прибутків підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідних територіальних громад;

3) заслуховування звітів про роботу керівників підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідних територіальних громад;

4) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо порядку та умов відчуження комунального майна, проектів місцевих програм приватизації та переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; організація виконання цих програм; підготовка і внесення на

розгляд ради пропозицій щодо визначення сфер господарської діяльності та переліку об'єктів, які можуть надаватися у концесію, подання раді письмових звітів про хід і результати відчуження комунального майна;

б) делеговане повноваження:

1) погодження в установленому порядку кандидатур для призначення на посаду керівників підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, які перебувають у державній власності.

4. У сфері ЖКГ, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) управління об'єктами ЖКГ, побутового, торговельного обслуговування, транспорту і зв'язку, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, забезпечення їх належного утримання та ефективної експлуатації, необхідного рівня та якості послуг населенню;

2) облік громадян, які відповідно до законодавства потребують поліпшення житлових умов; розподіл та надання відповідно до законодавства житла, що належить до комунальної власності; вирішення питань щодо використання нежилих приміщень, будинків і споруд, що належать до комунальної власності;

3) сприяння розширенню житлового будівництва, подання громадянам, які мають потребу в житлі, допомоги в будівництві житла, в отриманні кредитів, у т.ч. пільгових, та субсидій для будівництва чи придбання житла; подання допомоги власникам квартир (будинків) в їх обслуговуванні та ремонті; сприяння створенню об'єднань співвласників багатоквартирних будинків;

4) прийняття рішень про організацію громадських вбиралень, стоянок та майданчиків для паркування автомобільного транспорту, здійснення контролю за їх діяльністю відповідно до закону;

5) вирішення питань збирання, транспортування, утилізації та знешкодження побутових відходів, знешкодження та захоронення трупів тварин;

6) організація благоустрою населених пунктів, залучення на договірних засадах з цією метою коштів, трудових і матеріально-технічних ресурсів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також населення; здійснення контролю за станом благоустрою населених пунктів, організації озеленення, охорони зелених насаджень і водойм, створення місць відпочинку громадян;

7) вирішення питань водопостачання, відведення та очищення стічних вод; забезпечення соціально-культурних закладів, які належать до

комунальної власності відповідних територіальних громад, а також населення паливом, електроенергією, газом та іншими енергоносіями; здійснення контролю за якістю питної води; прийняття рішень про розміщення, обладнання та функціонування майданчиків для паркування транспортних засобів і стоянок таксі на вулицях і дорогах населених пунктів, здійснення контролю за дотриманням визначених правилами паркування транспортних засобів вимог щодо розміщення, обладнання та функціонування майданчиків для паркування;

8) організація місцевих ринків, ярмарків, сприяння розвитку всіх форм торгівлі;

9) встановлення зручного для населення режиму роботи підприємств комунального господарства, торгівлі та громадського харчування, побутового обслуговування, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад;

10) забезпечення утримання в належному стані кладовищ, інших місць поховання та їх охорони;

11) затвердження маршрутів і графіків руху місцевого пасажирського транспорту незалежно від форм власності, узгодження цих питань стосовно транзитного пасажирського транспорту у випадках, передбачених законодавством;

12) залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій, що не належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, до участі в обслуговуванні населення засобами транспорту і зв'язку;

13) надання дозволу в порядку, встановленому законодавством, на розміщення реклами;

14) сприяння діяльності Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України;

15) затвердження схем санітарного очищення населених пунктів і впровадження систем роздільного збирання побутових відходів;

16) затвердження норм надання послуг з вивезення побутових відходів;

17) видача дозволу на порушення об'єктів благоустрою у випадках і порядку, передбачених законом;

б) делеговані повноваження:

1) здійснення заходів щодо розширення та вдосконалення мережі підприємств житлово-комунального господарства, торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування, розвитку транспорту і зв'язку;

2) здійснення відповідно до законодавства контролю за належною експлуатацією та організацією обслуговування населення підприємствами житлово-комунального господарства, торгівлі та громадського харчування,

побутового обслуговування, транспорту, зв'язку, за технічним станом, використанням та утриманням інших об'єктів нерухомого майна усіх форм власності, за належними, безпечними і здоровими умовами праці на цих підприємствах і об'єктах; прийняття рішень про скасування даного ними дозволу на експлуатацію об'єктів у разі порушення нормативно-правових актів з охорони праці, екологічних, санітарних правил, інших вимог законодавства;

3) надання відповідно до закону громадянам, які потребують соціального захисту, безоплатного житла або за доступну для них плату;

4) здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо захисту прав споживачів;

5) встановлення за погодженням з власниками зручного для населення режиму роботи розташованих на відповідній території підприємств, установ та організацій сфери обслуговування незалежно від форм власності;

6) облік відповідно до закону житлового фонду, здійснення контролю за його використанням;

7) видача ордерів на заселення жилої площі в будинках державних і комунальних організацій;

8) здійснення контролю за станом квартирної обліку та додержанням житлового законодавства на підприємствах, в установах та організаціях, розташованих на відповідній території, незалежно від форм власності;

9) облік нежилых приміщень на відповідній території незалежно від форм власності, внесення пропозицій їх власникам щодо використання таких приміщень для задоволення потреб територіальної громади;

10) облік відповідно до закону об'єктів нерухомого майна незалежно від форм власності;

11) вирішення відповідно до законодавства питань, пов'язаних з наданням Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України службових жилих приміщень, житлової площі та інших об'єктів, житлово-комунальних послуг; здійснення контролю за їх використанням та наданням послуг;

12) здійснення заходів щодо ведення в установленому порядку єдиного державного реєстру громадян, які потребують поліпшення житлових умов.

5. У сфері будівництва:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) організація за рахунок власних коштів і на пайових засадах будівництва, реконструкції і ремонту об'єктів комунального господарства та соціально-культурного призначення, жилих будинків, шляхів місцевого значення, а також капітального та поточного ремонту вулиць і доріг

населених пунктів та інших доріг, які є складовими автомобільних доріг державного значення (як співфінансування на договірних засадах);

2) розгляд і внесення до відповідних органів виконавчої влади пропозицій до планів і програм будівництва та реконструкції об'єктів на відповідній території;

3) виконання або делегування на конкурсній основі генеральній будівельній організації (підрядній організації) функцій замовника на будівництво, реконструкцію і ремонт житла, інших об'єктів соціальної та виробничої інфраструктури комунальної власності;

4) залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності до участі в розвитку потужностей будівельної індустрії і промисловості будівельних матеріалів, у створенні, розвитку та реконструкції об'єктів інженерного забезпечення і транспортного обслуговування;

5) визначення у встановленому законодавством порядку відповідно до рішень ради території, вибір, вилучення (випук) і надання землі для містобудівних потреб, визначених містобудівною документацією;

6) встановлення на відповідній території режиму використання та забудови земель, на яких передбачена перспективна містобудівна діяльність;

7) підготовка і подання на затвердження ради відповідних місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови населених пунктів, іншої містобудівної документації;

8) координація на відповідній території діяльності суб'єктів містобудування щодо комплексної забудови населених пунктів;

9) надання відповідно до закону містобудівних умов і обмежень забудови земельних ділянок;

10) проведення громадського обговорення містобудівної документації;

11) організація роботи, пов'язаної із завершенням будівництва багатоквартирних житлових будинків, що споруджувалися із залученням коштів фізичних осіб, у разі неспроможності забудовників продовжувати таке будівництво;

б) делеговані повноваження:

1) надання (отримання, реєстрація) документів, що дають право на виконання підготовчих та будівельних робіт, здійснення державного архітектурно-будівельного контролю та прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів у випадках і відповідно до вимог, встановлених Законом України "Про регулювання містобудівної діяльності";

2) організація роботи, пов'язаної зі створенням і веденням містобудівного кадастру населених пунктів;

3) вирішення відповідно до законодавства спорів з питань містобудування;

4) здійснення в установленому порядку державного контролю за дотриманням законодавства, затвердженої містобудівної документації при плануванні та забудові відповідних територій; зупинення у випадках, передбачених законом, будівництва, яке проводиться з порушенням містобудівної документації і проектів окремих об'єктів, а також може заподіяти шкоди навколишньому природному середовищу;

5) здійснення контролю за забезпеченням надійності та безпечності будинків і споруд незалежно від форм власності в районах, що зазнають впливу небезпечних природних і техногенних явищ та процесів;

б) організація охорони, реставрації та використання пам'яток історії і культури, архітектури та містобудування, палацово-паркових, паркових і садибних комплексів, природних заповідників;

7) здійснення державного контролю за дотриманням договірних зобов'язань забудовниками, діяльність яких пов'язана із залученням коштів фізичних осіб у будівництво багатоквартирних житлових будинків.

6. У сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури та спорту:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) управління закладами освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, оздоровчими закладами, які належать територіальним громадам або передані їм, молодіжними підлітковими закладами за місцем проживання, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення;

2) забезпечення здобуття неповнолітніми повної загальної середньої освіти; створення необхідних умов для виховання дітей, молоді, розвитку їх здібностей, трудового навчання, професійної орієнтації, продуктивної праці учнів; сприяння діяльності дошкільних та позашкільних навчально-виховних закладів, дитячих, молодіжних та науково-просвітницьких організацій;

3) створення при загальноосвітніх навчальних закладах комунальної власності фонду загальнообов'язкового навчання за рахунок коштів місцевого бюджету, залучених з цією метою на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також коштів населення, інших джерел; контроль за використанням коштів цього фонду за призначенням;

4) забезпечення пільгового проїзду учнів, вихованців, студентів і педагогічних працівників до місця навчання і додому у порядку та розмірах, визначених органами місцевого самоврядування, за рахунок видатків відповідних місцевих бюджетів;

5) вирішення питань про надання професійним творчим працівникам на пільгових умовах у користування приміщень під майстерні, студії та лабораторії, необхідних для їх творчої діяльності;

б) організація медичного обслуговування та харчування у закладах освіти, культури, фізкультури та спорту, оздоровчих закладах, які належать територіальним громадам або передані їм;

7) створення умов для розвитку культури, сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел;

8) сприяння роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, роботи з молоддю;

9) створення умов для занять фізичною культурою і спортом за місцем проживання населення та в місцях масового відпочинку;

б) делеговані повноваження:

1) забезпечення в межах наданих повноважень доступності і безоплатності освіти і медичного обслуговування на відповідній території, можливості отримання освіти державною мовою, а в межах території, на якій поширена регіональна мова, - цією регіональною мовою або мовою меншини згідно з нормами Закону України "Про засади державної мовної політики";

2) організація обліку дітей дошкільного та шкільного віку;

3) забезпечення відповідно до законодавства пільгових категорій населення лікарськими засобами та виробами медичного призначення;

4) забезпечення відповідно до закону розвитку всіх видів освіти і медичного обслуговування, розвитку і вдосконалення мережі освітніх і лікувальних закладів усіх форм власності, фізичної культури і спорту, визначення потреби та формування замовлень на кадри для цих закладів, укладення договорів на підготовку спеціалістів, організація роботи щодо удосконалення кваліфікації кадрів, залучення роботодавців до надання місць для проходження виробничої практики учнями професійно-технічних навчальних закладів;

5) надання допомоги випускникам загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів державної або комунальної форми власності у працевлаштуванні;

б) забезпечення школярів із числа дітей-сиріт, дітей-інвалідів/інвалідів І-ІІІ групи, дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей із сімей, які отримують допомогу відповідно до Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям", які навчаються в державних і комунальних навчальних закладах, безоплатними підручниками, створення умов для самоосвіти;

7) організація роботи щодо запобігання бездоглядності неповнолітніх;

8) вирішення відповідно до законодавства питань про повне державне утримання дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, у школах-інтернатах, дитячих будинках, у т.ч. сімейного типу, професійно-технічних навчальних закладах та утримання за рахунок держави осіб, які мають вади у фізичному чи розумовому розвитку і не можуть навчатися в масових навчальних закладах, у спеціальних навчальних закладах, про надання громадянам пільг на утримання дітей у школах-інтернатах, інтернатах при школах, а також щодо оплати харчування дітей у школах (групах з подовженим днем);

9) вирішення питань про надання неповнолітнім, учням, студентам, пенсіонерам та інвалідам права на безкоштовне і пільгове користування об'єктами культури, фізкультури і спорту, а також визначення порядку компенсації цим закладам вартості послуг, наданих безкоштовно або на пільгових умовах;

10) забезпечення охорони пам'яток історії та культури, збереження та використання культурного надбання;

11) внесення пропозицій до відповідних органів про ліцензування індивідуальної підприємницької діяльності у сфері охорони здоров'я.

7. У сфері регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) підготовка й подання на затвердження ради проектів місцевих програм охорони довкілля, участь у підготовці загальнодержавних і регіональних програм охорони довкілля;

2) справляння плати за землю;

3) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо встановлення ставки земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами, вилучення (викупу), а також надання під забудову та для інших потреб земель, що перебувають у власності територіальних громад; визначення в установленому порядку розмірів відшкодувань підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності за забруднення довкілля та інші екологічні збитки; встановлення платежів за користування комунальними і санітарними мережами відповідних населених пунктів;

4) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів про оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або

наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, які охороняються законом, підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо прийняття рішень про оголошення в місцях масового розмноження та вирощування потомства дикими тваринами "сезону тиші" з обмеженням господарської діяльності та добуванням об'єктів тваринного світу;

б) делеговані повноваження:

1) здійснення контролю за додержанням земельного та природоохоронного законодавства, використанням і охороною земель, природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення, відтворенням лісів;

2) координація діяльності місцевих органів земельних ресурсів;

3) погодження клопотань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів загальнодержавного значення;

4) вжиття необхідних заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій відповідно до закону, інформування про них населення, залучення в установленому законом порядку до цих робіт підприємств, установ та організацій, а також населення;

5) визначення території для розміщення відходів відповідно до законодавства; здійснення контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності у сфері поводження з відходами;

6) підготовка висновків щодо надання або вилучення в установленому законом порядку земельних ділянок, що проводиться органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;

7) організація і здійснення землеустрою, погодження проектів землеустрою;

8) вирішення земельних спорів у порядку, встановленому законом;

9) здійснення контролю за впровадженням заходів, передбачених документацією із землеустрою;

10) створення та забезпечення функціонування місцевих екологічних автоматизованих інформаційно-аналітичних систем, які є складовою мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації;

11) здійснення контролю за додержанням юридичними та фізичними особами вимог у сфері поводження з побутовими та виробничими відходами та розгляд справ про адміністративні правопорушення або передача їх матеріалів на розгляд інших державних органів у разі порушення законодавства про відходи; координація на відповідній території діяльності спеціально уповноважених державних органів управління з охорони природи.

8. У сфері соціального захисту населення:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) встановлення за рахунок власних коштів і благодійних надходжень додаткових до встановлених законодавством гарантій щодо соціального захисту населення;

2) вирішення відповідно до законодавства питань про подання допомоги інвалідам, ветеранам війни та праці, сім'ям загиблих (померлих або визнаних такими, що пропали безвісти) військовослужбовців, а також військовослужбовців, звільнених у запас (крім військовослужбовців строкової служби й військової служби за призовом осіб офіцерського складу) або відставку, інвалідам з дитинства, багатодітним сім'ям у будівництві індивідуальних жилих будинків, проведенні капітального ремонту житла, у придбанні будівельних матеріалів; відведення зазначеним особам у першочерговому порядку земельних ділянок для індивідуального будівництва, садівництва та городництва;

3) організація для малозабезпечених громадян похилого віку, інвалідів будинків-інтернатів, побутового обслуговування, продажу товарів у спеціальних магазинах і відділах за соціально доступними цінами, а також безоплатного харчування;

4) вирішення питань про надання за рахунок коштів місцевих бюджетів ритуальних послуг у зв'язку з похованням самотніх громадян, ветеранів війни та праці, а також інших категорій малозабезпечених громадян; подання допомоги на поховання громадян в інших випадках, передбачених законодавством;

б) делеговані повноваження:

1) підготовка й подання на затвердження ради цільових місцевих програм поліпшення стану безпеки і умов праці та виробничого середовища, територіальних програм зайнятості та заходів щодо соціальної захищеності різних груп населення від безробіття, організація їх виконання; участь у розробленні цільових регіональних програм поліпшення стану безпеки і умов праці та виробничого середовища, зайнятості населення, що затверджуються відповідно районними, обласними радами;

2) вирішення відповідно до законодавства питань про надання пільг і допомоги, пов'язаних з охороною материнства і дитинства;

3) вирішення у встановленому законодавством порядку питань опіки і піклування;

4) подання відповідно до законодавства одноразової допомоги громадянам, які постраждали від стихійного лиха;

5) вирішення відповідно до законодавства питань про надання компенсацій і пільг громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, в інших випадках, передбачених законодавством;

6) здійснення контролю за охороною праці, забезпеченням соціального захисту працівників підприємств, установ та організацій усіх форм власності, у т.ч. зайнятих на роботах із шкідливими та небезпечними умовами праці, за якістю проведення атестації робочих місць щодо їх відповідності нормативно-правовим актам про охорону праці, за наданням працівникам відповідно до законодавства пільг і компенсацій за роботу в шкідливих умовах;

7) організація проведення громадських і тимчасових робіт для осіб, зареєстрованих як безробітні, а також учнівської та студентської молоді у вільний від занять час на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до комунальної власності, а також за договорами – на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до інших форм власності;

8) участь у соціальному діалозі, веденні колективних переговорів, укладенні територіальних угод, здійсненні контролю за їх виконанням, вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів) щодо підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території; повідомна реєстрація в установленому порядку колективних договорів і територіальних угод відповідного рівня;

9) організація надання соціальних послуг бездомним особам;

10) встановлення відповідно до законодавства розмірів і порядку виплати щомісячної допомоги особам, які здійснюють догляд за самотніми громадянами, які за висновком медичних закладів потребують постійного стороннього догляду;

11) забезпечення здійснення передбачених законодавством заходів щодо поліпшення житлових і матеріально-побутових умов інвалідів, ветеранів війни та праці, громадян, реабілітованих як жертви політичних репресій, військовослужбовців, а також військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, сімей, які втратили годувальника, багатодітних сімей, громадян похилого віку, які потребують обслуговування вдома, до влаштування в будинки інвалідів і громадян похилого віку, які мають потребу в цьому, дітей, що залишилися без піклування батьків, на виховання в сім'ї громадян;

12) здійснення згідно із законодавством заходів соціального патронажу щодо осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк;

13) здійснення відповідно до закону заходів, спрямованих на запобігання бездомності осіб;

14) здійснення контролю за поданням відповідно до закону підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності

відомостей про наявність вільних робочих місць (посад); організація інформування населення про потребу підприємств, установ та організацій усіх форм власності у працівниках;

15) прийняття рішень про створення на підприємствах, в установах та організаціях спеціальних робочих місць для осіб з обмеженою працездатністю, організація їх професійної підготовки, а також погодження ліквідації таких робочих місць.

9. У сфері зовнішньоекономічної діяльності:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) укладення і забезпечення виконання у встановленому законодавством порядку договорів з іноземними партнерами на придбання та реалізацію продукції, виконання робіт і надання послуг;

2) сприяння у створенні на основі законодавства спільних з іноземними партнерами підприємств виробничої і соціальної інфраструктури та інших об'єктів; залучення іноземних інвестицій для створення робочих місць;

3) сприяння зовнішньоекономічним зв'язкам підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, незалежно від форм власності;

б) делеговані повноваження:

1) організація та контроль прикордонної і прибережної торгівлі;

2) створення умов для належного функціонування органів доходів і зборів, сприяння їх діяльності;

3) забезпечення на відповідній території в межах наданих повноважень реалізації міжнародних зобов'язань України.

10. У сфері оборонної роботи:

1) сприяння організації призову громадян на військову службу за призовом осіб офіцерського складу, строкову військову та альтернативну (невійськову) службу, а також їх мобілізації, підготовці молоді до служби в Збройних Силах України, організації навчальних (перевірочних) і спеціальних військових зборів; забезпечення доведення до підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також населення наказу військового комісара про оголошення мобілізації;

2) бронювання робочих місць для військовозобов'язаних на підприємствах, в установах та організаціях;

3) організація та участь у здійсненні заходів, пов'язаних з мобілізаційною підготовкою та цивільним захистом, на відповідній території;

4) вирішення відповідно до законодавства питань, пов'язаних з наданням військовим частинам, установам, навчальним закладам Збройних Сил України службових приміщень і жилої площі, інших об'єктів,

комунально-побутових послуг; здійснення контролю за їх використанням, наданням послуг;

5) сприяння організації виробництва і поставкам у війська підприємствами та організаціями, що належать до комунальної власності, замовленої продукції, послуг, енергоресурсів;

6) здійснення заходів щодо створення належних умов для функціонування пунктів пропуску через Державний кордон України;

7) сприяння Державній прикордонній службі України у підтриманні відповідного режиму на державному кордоні;

8) здійснення заходів щодо військово-патріотичного виховання населення.

11. У сфері вирішення питань адміністративно-територіального устрою:

1) підготовка і внесення на розгляд ради питань щодо найменування (перейменування) вулиць, провулків, проспектів, площ, парків, скверів, мостів та інших споруд, розташованих на території відповідного населеного пункту;

2) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо питань адміністративно-територіального устрою в порядку і межах повноважень, визначених законом.

12. У сфері забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) внесення подань до відповідних органів про притягнення до відповідальності посадових осіб, якщо вони ігнорують законні вимоги та рішення рад і їх виконавчих органів, прийняті в межах їх повноважень;

2) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо створення відповідно до закону міліції, що утримується за рахунок коштів місцевого самоврядування, вирішення питань про чисельність працівників такої міліції, про витрати на їх утримання, здійснення матеріально-технічного забезпечення їх діяльності, створення для них необхідних житлово-побутових умов;

3) створення в установленому порядку комунальних аварійно-рятувальних служб;

4) звернення до суду про визнання незаконними актів органів виконавчої влади, інших органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальної громади, а також повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування;

5) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо створення відповідно до законодавства комунальної аварійно-рятувальної служби, що утримується за рахунок коштів місцевого бюджету, вирішення питань про

чисельність працівників такої служби, витрати на їх утримання, зокрема щодо матеріально-технічного забезпечення їх діяльності, створення для них необхідних житлово-побутових умов;

б) сприяння діяльності органів суду, прокуратури, юстиції, служби безпеки, внутрішніх справ, Національного антикорупційного бюро України, адвокатури і Державної кримінально-виконавчої служби України;

7) створення резервного фонду для ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;

8) розроблення та здійснення заходів щодо матеріально-технічного забезпечення діяльності комунальних аварійно-рятувальних служб;

9) організація в установленому порядку навчання особового складу комунальних аварійно-рятувальних служб та аварійно-рятувальних служб громадських організацій;

10) централізоване тимчасове зберігання архівних документів, нагромаджених у процесі документування службових, трудових або інших правовідносин юридичних і фізичних осіб на відповідній території, та інших архівних документів, що не належать до Національного архівного фонду;

б) делеговані повноваження:

1) забезпечення вимог законодавства щодо розгляду звернень громадян, здійснення контролю за станом цієї роботи на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності;

2) розгляд справ про адміністративні правопорушення, віднесені законом до їх відання; утворення адміністративних комісій та комісій з питань боротьби зі злочинністю, спрямування їх діяльності;

3) вчинення нотаріальних дій з питань, віднесених законом до їх відання, реєстрація актів цивільного стану (за винятком виконавчих органів міських (крім міст обласного значення) рад);

4) вирішення відповідно до закону питань про проведення зборів, мітингів, маніфестацій і демонстрацій, спортивних, видовищних та інших масових заходів; здійснення контролю за забезпеченням при їх проведенні громадського порядку;

5) реєстрація у встановленому порядку місцевих об'єднань громадян, органів територіальної самоорганізації населення, які створюються і діють відповідно до законодавства; утворення служб у справах дітей та спостережної, спрямування їх діяльності; сприяння органам внутрішніх справ у забезпеченні додержання правил паспортної системи; вирішення спільно з відповідними органами Міністерства внутрішніх справ України питань щодо створення належних умов для служби та відпочинку особовому складу органів внутрішніх справ; зберігання документів Національного архівного фонду, що мають місцеве значення, і управління архівною справою та

діловодством на відповідній території; здійснення заходів щодо ведення Державного реєстру виборців відповідно до закону;

б) вжиття у разі надзвичайних ситуацій необхідних заходів відповідно до закону щодо забезпечення державного і громадського порядку, життєдіяльності підприємств, установ та організацій, врятування життя людей, захисту їх здоров'я, збереження матеріальних цінностей;

13. У сфері надання безоплатної первинної правової допомоги:

1) утворення в установленому порядку установ з надання безоплатної первинної правової допомоги з урахуванням потреб територіальної громади;

2) розгляд письмових звернень про надання безоплатної первинної правової допомоги та надання такої допомоги з питань, що належать до їх компетенції, відповідно до закону;

3) забезпечення координації діяльності установ з надання безоплатної первинної правової допомоги на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

4) здійснення фінансування установ з надання безоплатної первинної правової допомоги та контролю за використанням коштів такими установами за призначенням;

5) забезпечення особистого прийому осіб для надання безоплатної первинної правової допомоги;

6) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо утворення установ з надання безоплатної первинної правової допомоги, вирішення питань про чисельність працівників таких установ, про витрати на їх утримання, здійснення матеріально-технічного забезпечення їх діяльності, надання для їх функціонування необхідних приміщень;

7) надання роз'яснень положень законодавства та консультацій щодо порядку звернення про надання безоплатної вторинної правової допомоги;

8) залучення на підставі договорів адвокатів, фізичних та юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги;

9) координація діяльності з місцевими органами виконавчої влади та територіальними органами центральних органів виконавчої влади щодо надання безоплатної первинної правової допомоги;

10) надання документів та інших матеріалів або їх копій, необхідних у зв'язку з наданням безоплатної вторинної правової допомоги;

11) організація семінарів, конференцій з питань безоплатної первинної правової допомоги.

Повноваження сільських, селищних, міських голів:

1) забезпечує здійснення у межах наданих законом повноважень органів виконавчої влади на відповідній території, додержання Конституції

та законів України, виконання актів Президента України та відповідних органів виконавчої влади;

2) організує в межах, визначених цим Законом, роботу відповідної ради та її виконавчого комітету;

3) підписує рішення ради та її виконавчого комітету;

4) вносить на розгляд ради пропозицію щодо кандидатури на посаду секретаря ради;

5) вносить на розгляд ради пропозиції про кількісний і персональний склад виконавчого комітету відповідної ради;

6) вносить на розгляд ради пропозиції щодо структури виконавчих органів ради, апарату ради та її виконавчого комітету, їх штатів, встановлених відповідно до типових штатів, затверджених Кабінетом Міністрів України;

7) призначає на посади та звільняє з посад керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, крім керівників дошкільних, загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів;

8) здійснює керівництво апаратом ради та її виконавчого комітету;

9) скликає сесії ради, вносить пропозиції та формує порядок денний сесій ради і головує на пленарних засіданнях ради;

10) забезпечує підготовку на розгляд ради проектів програм соціально-економічного та культурного розвитку, цільових програм з інших питань самоврядування, місцевого бюджету та звіту про його виконання, рішень ради з інших питань, що належать до її відання; оприлюднює затверджені радою програми, бюджет та звіти про їх виконання;

11) скликає загальні збори громадян за місцем проживання; вносить на розгляд ради пропозиції про утворення спеціалізованої установи з надання безоплатної первинної правової допомоги, а також щодо кандидатури на посаду керівника установи з надання безоплатної первинної правової допомоги;

12) забезпечує виконання рішень місцевого референдуму, відповідної ради, її виконавчого комітету;

13) є розпорядником бюджетних коштів, використовує їх лише за призначенням, визначеним радою;

14) веде особистий прийом громадян;

15) представляє територіальну громаду, раду та її виконавчий комітет у відносинах з державними органами, іншими органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та

організаціями незалежно від форм власності, громадянами, а також у міжнародних відносинах відповідно до законодавства;

16) звертається до суду щодо визнання незаконними актів інших органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права та інтереси територіальної громади, а також повноваження ради та її органів;

17) укладає від імені територіальної громади, ради та її виконавчого комітету договори відповідно до законодавства, а з питань, віднесених до виключної компетенції ради, подає їх на затвердження відповідної ради;

18) забезпечує на відповідній території додержання законодавства щодо розгляду звернень громадян та їх об'єднань; бере участь у здійсненні державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності;

19) видає розпорядження у межах своїх повноважень;

20) здійснює інші повноваження місцевого самоврядування, визначені цим та іншими законами, якщо вони не віднесені до виключних повноважень ради або не віднесені радою до відання її виконавчих органів.

Відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, будуються на засадах їх підпорядкованості, підзвітності та підконтрольності органам місцевого самоврядування.

Відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що не перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, будуються на договірній і податковій основі та на засадах підконтрольності у межах повноважень, наданих органам місцевого самоврядування законом. З питань, віднесених до відання органів місцевого самоврядування, на їх вимогу підприємства, установи та організації, що не перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, надають відповідну інформацію.

Органи місцевого самоврядування можуть виступати з ініціативою щодо перевірок, а також організовувати проведення перевірок на підприємствах, в установах та організаціях, що не перебувають у комунальній власності, з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади.

3.3. Ресурсне забезпечення місцевого самоврядування

Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

Рішення про наділення міських рад правами щодо управління майном і фінансовими ресурсами, які є у власності територіальних громад районів у містах, приймається на місцевих референдумах відповідних районних у містах громад. У разі якщо територіальна громада району в місті внаслідок референдуму не прийме рішення про передачу права управління майном та фінансами відповідній міській раді, а територіальна громада міста або міська рада не прийняла рішення про створення органів місцевого самоврядування районів у місті, міська рада здійснює управління майном та фінансовими ресурсами, які є у власності територіальних громад районів у містах, та несе відповідальність перед громадою відповідного району у місті.

Джерела фінансування виконання повноважень органами місцевого самоврядування:

- *власні* – місцеві бюджети;
- *делеговані* – державний бюджет, віднесення до місцевого бюджету окремих загальнодержавних податків, передача об'єктів державної власності.

Об'єкти права комунальної власності:

- земельні ділянки;
- будинки й споруди, приміщення та майно, які забезпечують діяльність відповідних місцевих рад й утворених ними органів;
- нематеріальні активи (права користування земельними ділянками, будинками, спорудами, водними ресурсами, інтелектуальною та промисловою власністю; право розробки корисних копалин);
- державні підприємства, передані в управління органам місцевого самоврядування;
- комунальні підприємства;
- корпоративні права та цінні папери (пакети акцій акціонерних товариств і холдингових компаній, частки, паї, що належать територіальній громаді у майні господарюючих товариств, цінні папери, що випускаються органами місцевого самоврядування);
- інженерні комунікації життєзабезпечення, системи зв'язку та інформації, місцеві енергетичні системи;
- транспорт, об'єкти дорожнього господарства;

- державний житловий фонд, об'єкти ЖКГ;
- майно закладів освіти, культури, охорони здоров'я, торгівлі, побутового обслуговування;
- доходи місцевих бюджетів;
- окреме індивідуальне визначене майно;
- державне майно, що увійшло до статутних фондів господарюючих товариств і передано в управління органам місцевого самоврядування;
- державні пакети акцій акціонерних товариств, переданих в управління органам місцевого самоврядування;
- державні частки, паї в майні господарюючих товариств, передані в управління органам місцевого самоуправління;
- інше майно, необхідне для забезпечення економічного та соціального розвитку відповідної території;
- майно, передане у власність області, району чи іншої адміністративно-територіальної одиниці іншими суб'єктами права власності.

Держава бере участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування, фінансово його підтримує.

Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади, компенсує держава.

Від імені та в інтересах територіальних громад права суб'єкта комунальної власності здійснюють відповідні ради.

Місцеві бюджети є самостійними, вони не включаються до Державного бюджету України, бюджету АР Крим та інших місцевих бюджетів.

Органи місцевого самоврядування з урахуванням місцевих умов і особливостей можуть перерозподіляти між собою на підставі договорів окремі повноваження та власні бюджетні кошти.

Сільська, селищна, міська, районна в місті (у разі її створення) рада може наділяти частиною своїх повноважень органи самоорганізації населення, передавати їм відповідні кошти, а також матеріально-технічні та інші ресурси, необхідні для здійснення цих повноважень, здійснює контроль за їх виконанням.

Комунальні підприємства:

1. Джерело забезпечення первинних потреб населення:

- водопостачання та водовідведення;
- теплопостачання;
- електропостачання;
- газове господарство;
- санітарне очищення тощо.

2. Джерело забезпечення другорядних потреб населення:

- дорожнє господарство;
- благоустрій та озеленення;
- ритуальне обслуговування;
- громадський транспорт і зв'язок;
- міське освітлення;
- готельне господарство.

Житлове господарство:

1. Житловий фонд.

2. Житлова інфраструктура:

- служба землекористування;
- служби інвентаризації будівель, споруд і мереж;
- ремонтно-експлуатаційні організації;
- ліфтове господарство.

Місцевий бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами місцевого самоврядування та органами влади АР Крим протягом бюджетного періоду.

Структура місцевого бюджету:

- загальний фонд;
- спеціальний фонд;
- резервний фонд (до 1 % загального фонду) – на непередбачувані витрати.

Затвердження місцевого бюджету з дефіцитом дозволяється у разі наявності обґрунтованих джерел його фінансування.

Надходження до місцевого бюджету:

- доходи, що закріплені за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів;
- доходи, що не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів;
- трансферти;
- позики та запозичення.

Видатки місцевого бюджету:

- *програмні* (за бюджетними програмами);
- *відомчі* (за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів);

- *функціональні* (за функціями, які мають виконувати органи місцевого самоврядування);
- *економічні* (за спрямованістю видатків: на споживання чи розвиток).

Місцеві бюджети є одним із головних каналів доведення до населення кінцевих результатів суспільного виробництва.

Головні розпорядники бюджетних коштів (в особі їх керівників):

- місцеві державні адміністрації; головні управління, управління, відділи та інші їх самостійні структурні підрозділи;
- виконавчі органи та апарати місцевих рад; головні управління, управління, відділи та інші їх самостійні структурні підрозділи.

Державна казначейська служба України веде облік усіх надходжень, що належать місцевому бюджету, та за поданням органів, які контролюють справляння надходжень бюджету, погодженим з відповідними місцевими фінансовими органами, здійснює повернення коштів, помилково або надміру зарахованих до бюджету.

ТЕМА 4

РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ

4.1. Складові розвитку територій

Розвиток територій – послідовне збалансоване поліпшення кількісних та якісних параметрів основних підсистем і структурних елементів території, що передбачає створення сприятливих умов для ведення бізнесу, розбудову населених пунктів, підвищення добробуту громади та забезпечення економічного розвитку регіону (країни).

Класифікація територій за рівнем їх розвитку:

- розвинені;
- відносно розвинені;
- середньо розвинені;
- відсталі;
- депресивні.

Складові розвитку:

- економічна;
- соціальна;
- екологічна.

Сценарії розвитку:

- песимістичний;
- оптимістичний;
- реалістичний.

Проблеми забезпечення розвитку територій:

- зменшення наявних диспропорцій;
- попередження виникнення нових небезпек і ризиків з подальшим забезпеченням стійких (стабільних) темпів розвитку кожної території.

Чинники розвитку територій:

1. Просторові:

- розмір;
- віддаленість від Центру і торговельних шляхів;
- геологічна будова;

– рельєф (*форми поверхні, величина схилів, ступінь членованості поверхні*);

– клімат (*сонячна радіація, температура, опади, вологість, вітер*);

– ґрунтово-рослинний покрив, тваринний світ тощо.

2. Політико-адміністративні:

– статус території (*столиця, обласний/районний центр, вільна економічна зона, територія пріоритетного розвитку, депресивна територія*);

– взаємозв'язок "Центр – Периферія";

– результативність державного управління і місцевого самоврядування;

– самостійність у виборі стратегії власного розвитку й можливості впливу на поведінку (дії/бездіяльність) інших;

– військова могутність.

3. Ресурсні:

– потужність наявних родовищ корисних копалин і ступінь їх освоєння;

– наявність трудових ресурсів і вартість робочої сили;

– розвиненість виробничих потужностей, зручність і рівень їх використання;

– досягнення у сфері високих технологій;

– гідрологічні і гідрогеологічні умови (*поверхневі й підземні води*).

4. Соціальні:

– рівень добробуту (бідності) та маргіналізації населення;

– інтенсивність міграції населення;

– рівень безробіття;

– криміногенна та екологічна ситуація;

– розвиненість соціальної інфраструктури;

– культура, етнічність, релігія, ментальність тощо.

5. Економічні:

– загальний рівень економічного розвитку території;

– домінуючі технологічні уклади;

– галузева структура валового територіального продукту (за рівнем валової доданої вартості на душу населення);

– сприятливість інвестиційного клімату;

– рівень інтеграції у світову економіку;

– ступінь самозабезпечення;

– обсяг внутрішнього ринку;

– експортний потенціал й перспективи його розширення;

– розвиненість ринкової та транспортної інфраструктури;

– характер прояву територіального поділу праці;

– наявність усталених ділових зв'язків представників влади та бізнесу;

– інтенсивність грошових потоків.

Ознаки стійкого розвитку територій:

– *рівноважність* (досягнення стану динамічної рівноваги регіональної соціо-еколого-економічної системи);

– *збалансованість* (досягнення оптимального співвідношення якісних і кількісних характеристик регіональної соціо-еколого-економічної системи);

– *стабільність* (підтримання протягом якомога тривалішого терміну позитивних параметрів розвитку регіональної соціо-еколого-економічної системи);

– *гармонійність* (взаємопов'язаність між соціальною, економічною та екологічною сферою регіону);

– *конкурентоспроможність* (активізація потенційних можливостей регіону нарощувати та ефективно використовувати конкурентні переваги у кожній підсистемі регіону для забезпечення сталого розвитку регіону, а також впровадження нових досягнень науково-технічного прогресу у виробництво, довілля та соціальну сферу регіону);

– *безпека* (використання потенціалу регіональної соціо-еколого-економічної системи, здатність до самовідтворення та недопущення дії дестабілізуючих чинників).

Наслідки диспропорцій розвитку територій:

– низька конкурентоспроможність й інвестиційно-інноваційна активність;

– збільшення кількості регіонів, неспроможних самостійно вирішувати власні соціально-економічні проблеми;

– істотне ускладнення реалізації єдиної політики у сфері соціально-економічних перетворень;

– збільшення загрози виникнення регіональних криз, дезінтеграції національної економіки;

– перешкоджання формуванню загальнодержавного ринку товарів і послуг;

– відсутність змоги повною мірою використовувати потенціал міжрегіонального та прикордонного співробітництва;

– ускладнення розв'язання екологічних проблем.

Ті території, що підвищують показники структурних змін, більш додають до територіальної нерівності.

Тривале продовження такої тенденції призводить до "**Ефекту Матвія**" – ситуації, коли розрив у розвитку територій стає таким великим, що подальше зближення стає практично неможливим.

4.2. Методики оцінювання розвиненості територій

Алгоритм аналізу та оцінювання розвиненості територій:

1. Виявлення чинників та ознак результатів.
2. Чітке визначення методики, критеріїв і параметрів оцінювання.
3. Діагностика і моніторинг індикаторів (показників).
4. Оцінювання:
 - розрахунок динаміки показників;
 - оцінка якості та ефективності;
 - виявлення сильних і слабких місць регуляторного впливу.
5. Зважене поєднання думки фахівців (експертів), результатів аналізу досліджуваних показників (індикаторів) і соціологічних опитувань під час прийняття управлінських рішень.

Складові аналізу та оцінки розвиненості територій:

- системний аналіз проблеми та її структуризацію, визначення основних компонентів і напрямів аналізу;
- формування переліку показників і статистичної бази даних розвитку за кожним з обраних компонентів;
- обробку даних, здійснення розрахунків, аналіз та інтерпретацію отриманих результатів.

Критерії оцінювання:

- *оптимальність* – властивість, при якій забезпечується найбільша відповідність даному завданню, умовам тощо;
- *раціональність* – вибір найкращих варіантів за наявних ресурсів і умов;
- *економічність* – передбачає мінімізацію вартості та кількості ресурсів, спрямованих на діяльність з огляду на відповідну якість кінцевого продукту і визначений рівень ефективності;
- *ефективність* – співвідношення між продуктом (товарами, послугами тощо) та ресурсами, використаними для його виробництва;
- *результативність* – співвідношення між фактичними й плановими (очікуваними, нормативними) результатами;
- *збалансованість* – перебування певних пропорцій у рівновазі.

Властивості системи за умов сталого розвитку:

– *витривалість* – збереження своїх функціональних особливостей, або можливостей їх відновлення в умовах зміни чинників зовнішнього середовища від тих параметрів, що вважаються оптимальними;

– *стійкість* – збереження за наявності різноманітних параметрів зовнішнього середовища своєї структури та функціональних особливостей, які достатні для нормальної діяльності;

– *опірність* – протидія впливу зовнішнього середовища;

– *адаптивність* – використання за умови неможливості здійснення опору зовнішньому середовищу.

Вимоги до методики оцінювання:

– орієнтація на наявні достовірні статистичні дані;

– адаптованість до міжнародних методик оцінки;

– усебічна й максимально повна оцінка наслідків впливу;

– застосування інтегрального методу оцінки;

– урахування кількісних та якісних параметрів.

Критерії вибору індикаторів для моніторингу розвитку:

1. Індикатор повинен мати достовірне джерело інформації або формулу і/або методику розрахунку.

2. Індикатор повинен вимірювати й описувати проблемні процеси, для подолання яких розробляються відповідні заходи програми.

3. Індикатор має бути чітко сформульованим, простим у застосуванні для інтерпретації результату як фахівцями-управлінцями, так і не фахівцями у сфері бюджетного планування.

4. Має існувати можливість перевірки значення індикатора та його оцінки порівняно з базовим (плановим, цільовим) значенням.

5. Повинен існувати взаємозв'язок між індикатором і програмним заходом, на реалізацію якого плануються бюджетні витрати.

6. Витрати на збір, обробку, аналіз та оцінку індикатора мають бути економічно ефективними

Показники розвитку регіону за видами людської діяльності:

1. *Трудова*: трансформація статевовікової структури населення працездатного віку, зміна кількісних та якісних параметрів трудового потенціалу, соціально-економічних показників зайнятості населення, раціонального використання трудових ресурсів, робочого часу...

2. *Споживча*: масштаби та структура споживання матеріальних благ і послуг задовольняє біологічні потреби людей, їхнє фізичне існування, а споживання послуг – формування якісних характеристик населення: рівня

здоров'я, загальноосвітньої і професійної підготовки, кваліфікації, духовності...

3. *Демовідтворювальна*: природного й механічного руху населення (відображають тип його чисельного відтворення – розширеного, звуженого, простого); показники відтворення соціальних властивостей особистості і всієї територіальної спільності людей (рівня їхнього здоров'я, інтелектуального та духовного розвитку...).

4. *Поселенська*: щільності населення, розвитком урбанізації та агломеративних форм розселення;

5. *Соціоприродна*: вплив усієї сукупності природних умов на різні процеси життя людей та їхнього антропогенного впливу на здатність до відтворення природного середовища, упередження появи незворотних процесів зміни властивостей його компонентів.

Оптимальні значення соціально-економічних індикаторів розвитку

Показники	Нормативні значення показників
Інфляція	не вища від 2–3 % на рік
Приріст грошової маси = Приріст виробництва	не більший від 3–5 % на рік
Дефіцит державного бюджету	не більший від 3–5 % ВВП
Державний борг	не більший від 60 %
Коливання курсу національної валюти	не більше від 1–2 % на місяць
Обсяг золотовалютних резервів	не менший від 8 % ВВП і є достатнім для покриття тримісячного імпорту
Заощадження	не менші від 10 % ВВП для розширеного виробництва
Частка іноземних товарів у певному сегменті національного ринку	не більша від 30–40 %
Частка домінування компаній на окремому товарному ринку	не більша від 65 %
Питома вага капіталу національного банку у сукупності банківського капіталу країни	не більша від 35 %
Рівень безробіття	не вищий від 15–20 % працездатного населення
Розрив у грошових доходах 20 % найбагатшого і 20 % найбіднішого прошарків населення	не повинен перевищувати 12 разів
Індекс бідності	не вищий від 30–40 % населення

4.3. Розвиненість регіонів України

Типи регіонів:

1. *За особливостями їх інноваційного розвитку:*
 - випереджаючі – перебувають у першій половині рейтингу і водночас мають позитивну динаміку (Івано-Франківська, Сумська, Тернопільська... області);
 - втрачають переваги – представники першої половини рейтингу з від'ємною швидкістю розвитку (Харківська, Чернівецька... області);
 - наздоганяють – перебувають у другій половині рейтингу і водночас мають позитивну динаміку (Вінницька область);
 - відстають – представники другої половини рейтингу з від'ємною динамікою розвитку (Дніпропетровська, Житомирська, Запорізька, Одеська... області).
2. *За структурою їх економіки:*
 - аграрно-обслуговуючі;
 - інноваційні;
 - старопромислові.
3. *За направленістю розвитку їх економік:*
 - внутрішньо орієнтовані;
 - експорто орієнтовані.
4. *За рівнем індустріалізації регіонів:*
 - високоіндустріалізовані (понад 10,0 %) – Дніпропетровська та Донецька області;
 - індустріалізовані (5,1 – 10,0 %) – Запорізька, Луганська, Полтавська та Харківська області;
 - середньоіндустріалізовані (2,1 – 5,0 %) – Київська, Львівська, Одеська та Черкаська області;
 - низькоіндустріалізовані (1,0 – 2,0 %) – Автономна Республіка Крим, Вінницька, Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Миколаївська, Рівненська, Сумська, Хмельницька та Чернігівська області;
 - малоіндустріалізовані (до 1,0 %) – Волинська, Закарпатська, Тернопільська, Херсонська та Чернівецька області.

**Вихідна матриця SWOT-аналізу соціально-економічного розвитку
регіонів України**

1. Географічне та геополітичне положення			
Сильні сторони	Слабкі сторони	Можливості	Загрози
<p>1. Геостратегічне розташування на шляхах сполучень, що з'єднують різні частини Європи та Азії.</p> <p>2. Розвинута мережа залізничних та автомобільних доріг.</p> <p>3. Домінування харчової промисловості у господарстві.</p>	<p>1. Деструктивні зміни у промисловому комплексі області.</p> <p>2. Відсутність власного чіткого позитивного іміджу та механізмів його формування.</p> <p>3. Відсутність механізмів попередження негативних зовнішньоекономічних впливів.</p>	<p>1. Використання транзитного положення регіону та розбудова логістичної інфраструктури</p> <p>2. Поглиблення міжнародного економічного співробітництва.</p> <p>3. Створення бренду області.</p> <p>4. Транскордонне співробітництво.</p>	<p>1. Експансія зарубіжних компаній з цілями, що не відповідають регіональним інтересам.</p> <p>2. Відстала галузева структура та відсутність її перебудови.</p> <p>3. Вразливість галузей економіки на світові кризові явища.</p>

2. Демографічний потенціал, трудові ресурси, соціальна сфера			
<p>1. Однорідний національний склад.</p> <p>2. Наявність незайнятих трудових ресурсів.</p> <p>3. Високий рівень соціальної та психологічної безпеки.</p> <p>4. Позитивна динаміка працевлаштування, зниження безробіття.</p>	<p>1. Складна демографічна ситуація.</p> <p>2. Висока напруженість ринку праці.</p> <p>3. Найбільша серед регіонів України частка пенсіонерів.</p> <p>4. Зниження притоку нових кадрів, зокрема, робітничих та інженерних професій.</p>	<p>1. Збільшення природного приросту населення.</p> <p>2. Розвиток соціальної інфраструктури за рахунок участі у міжнародних проектах.</p> <p>3. Розвиток людського потенціалу за напрямками: комп'ютерна грамотність, іноземні мови, громадська</p>	<p>1. Відтік висококваліфікованих кадрів за межі області.</p> <p>2. Продовження загальної тенденції депопуляції регіону.</p> <p>3. Скорочення кількості установ соціальної сфери.</p> <p>4. Зростання витрат на соціальну сферу.</p>

		активність.	
--	--	-------------	--

3. Природні ресурси та екологія			
<p>1. Наявність родючих ґрунтів (найвищий індекс забезпечення земельними ресурсами України).</p> <p>2. Значні джерела бальнеологічних мінеральних вод.</p> <p>3. Наявність значних розвіданих запасів корисних копалин.</p>	<p>1. Висока розораність.</p> <p>2. Низька лісистість.</p> <p>3. Незбалансоване внесення добрив у ґрунти.</p> <p>4. Відсутня діяльність із поліпшення земель.</p> <p>5. Низький рівень використання корисних копалин.</p>	<p>1. Використання потенціалу корисних копалин.</p> <p>2. Будівництво полігону твердих побутових відходів.</p> <p>3. Модернізація та будівництво нових водоочисних споруд.</p>	<p>1. Стихійні лиха природного і техногенного походження.</p> <p>2. Використання корисних копалин приватними власниками всупереч регіональним інтересам.</p> <p>3. Проблема утилізації побутових відходів.</p>

4. Економічний розвиток та інфраструктура
--

<p>1. Багатогалузева структура економіки.</p> <p>2. Диверсифікація виробництва і виробничі традиції.</p> <p>3. Позитивний досвід залучення інвесторів.</p> <p>4. Позитивні тенденції зростання виробничого потенціалу.</p>	<p>1. Низька частка великих підприємств.</p> <p>2. Зниження витрат на виробничих фондів.</p> <p>3. Низька частка великих агропромислових підприємств.</p> <p>3. Низька частка великих агропромислових підприємств.</p>	<p>1. Здійснення переходу на інвестиційно-інноваційну модель розвитку.</p> <p>2. Модернізація техніки та технологій.</p> <p>3. Впровадження інвестиційної стратегії та створення міжнародних транспортних коридорів.</p> <p>3. Впровадження транспортних коридорів.</p> <p>4. Створення міжнародних транспортних коридорів.</p>	<p>1. Зростання тіншового сектору економіки.</p> <p>2. Нестабільність законодавства.</p> <p>3. Відсутність стратегічного планування на рівні регіону.</p> <p>4. Ризики виникнення аварій на транспортних шляхах.</p>	<p>1. Зростання тіншового сектору економіки.</p> <p>2. Нестабільність законодавства.</p> <p>3. Відсутність стратегічного планування на рівні регіону.</p> <p>4. Ризики виникнення аварій на транспортних шляхах.</p>
--	--	---	--	--

Проблеми розвитку територій в Україні:

1. Економічні:

- застарілість й нерозвиненість виробничої інфраструктури;
- низький економічний ефект від використання мінерально-сировинних ресурсів;
- зношеність та моральна застарілість основних фондів і низькі темпи їх оновлення;
- низька інноваційна активність і низька частка наукомісткої продукції;
- зниження обсягів виробництва.

2. Екологічні:

- забруднення довкілля, виснаження не відновлювальних георесурсів зменшення різноманіття та продуктивності біоресурсів;
- наростання ресурсних обмежень;
- незадовільний стан довкілля, повільне й несистемне вдосконалення структур виробництва та споживання;
- забруднення та деградація екосистем;
- вичерпність енергоресурсів і прісної води.

3. Соціальні:

- погіршення здоров'я верств населення, низький рівень їхнього життя;
- зменшення тривалості шлюбу, зростання кількості малодітних і бездітних сімей, поширення дитячої безпритульності;
- зменшення тривалості шлюбу, зростання кількості малодітних і бездітних сімей, поширення дитячої безпритульності;
- поширення алкоголізму, наркоманії, туберкульозу, злоякісних хвороб, СНІД;

– погіршення медичного обслуговування та кадрового потенціалу медичної сфери тощо.

4. Політико-правові / геополітичні:

– відсутність нормативно-правових актів щодо мотиваційного інструментарію побудови екологічно та соціально спрямованої економіки;

– відсутність механізму мотивації до зменшення використання енергоресурсів та впровадження відновлювальних джерел енергії;

– відсутність механізму мотивації для переробки відходів.

5. Культурні:

– низький рівень доходів та якості життя, бідність широких верств населення;

– установка у суспільстві на надмірне використання природних ресурсів без їх належного відтворення;

– незадовільне екологічне виховання громадян, низька екологічна культура серед населення.

6. Міжнародні:

– відсутність погодженої політики країн;

– невідповідне виконання угод урядами країн;

– недостатність контролю виконання програм на міжнародному рівні.

7. Демографічні:

– депопуляція;

– старіння нації;

– погіршення життя населення;

– висока смертність.

8. Технологічні:

– застарілість технологій;

– низький рівень впровадження наукомістких технологій і обладнання;

– недосконалість систем управління виробництва;

– використання не відновлювальних ресурсів з низькою ефективністю.

9. Інформативні:

– недостатня кількість інформаційних програм з поширення інформації тою екології;

– недостатньо ефективні інформаційні програми зі зміни настроїв у суспільстві.

4.4. Державна регіональна політика

Причини державного втручання у розвиток регіонів:

- потреба в координації діяльності господарюючих суб'єктів різних форм власності, розмірів і масштабів функціонування в ринкових умовах і забезпеченням збалансованості відтворювальних процесів;
- важливість повноцінної реалізації державної соціально-економічної політики на територіях країни з урахуванням специфіки кожного конкретного регіону, особливостей різних місцевостей;
- необхідність пом'якшення та й усунення "провалів" ринку, компенсування його недоліків, особливо в соціальній сфері.

Державна регіональна політика – система цілей і завдань органів державної влади з управління політичним, економічним, екологічним, соціально-гуманітарним розвитком регіонів держави, а також форм і заходів, засобів і методів, механізмів і технологій, взаємоузгоджених дій ЦОВВ і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з їхньої реалізації.

Мета державної регіональної політики – створення сприятливих умов для розвитку бізнесу та життєдіяльності населення за умови збереження навколишнього природного середовища за рахунок зваженого використання наявних і створення нових можливостей для розвитку територій (областей, районів, населених пунктів).

Цілі державної регіональної політики:

- надання регіонам можливості розвиватись відповідно до їх потенціалу, зробити максимальний внесок у національну економіку, здобути конкурентні переваги на ринку (у т.ч. зовнішньому);
- досягнення балансу інтересів держави та її регіонів;
- створення адекватних умов для життєдіяльності людини, реалізації її можливостей, відтворення робочої сили, праці, побуту, відпочинку;
- пом'якшення впливу регіональних диспропорцій;
- покращання інвестиційної привабливості регіонів і пожвавлення інноваційної активності в них;
- розвиток виробничої та соціальної інфраструктури;
- посилення міжрегіональних зв'язків;
- поступове зниження антропо- та техногенного тиску на територію з урахуванням екологічної ємності кожного з регіонів, підтримання або відновлення екологічної рівноваги.

Завдання державної регіональної політики:

- визначення напрямів і механізмів передачі частини державних повноважень на нижчий рівень управління;
- реформування адміністративно-територіального устрою;
- узгодження діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- розробка та реалізація комплексу механізмів, спрямованих на ефективне використання наявного ресурсного потенціалу;
- здійснення на інноваційній основі структурної перебудови економіки регіонів з урахуванням особливостей їх потенціалу;
- підтримка розвитку бізнесу та місцевого самоврядування;
- використання переваг територіального поділу та кооперації праці;
- налагодження міжнародного співробітництва;
- надання можливості виходу на міжнародні ринки фінансових і кредитних ресурсів;
- введення регіональних податків і зборів, переведення частини загальнодержавних податків на регіональний рівень;
- розбудова й модернізація виробничої та соціальної інфраструктури;
- встановлення системи узгодження інтересів "центр – регіон" з організаційно-правових питань;
- реалізація галузевих проектів у регіонах.

Моделі державної регіональної політики:

- *допомоги кризовим регіонам* (к.1920 – 1940 рр.) – слабо структуровані і часто експериментальні спроби урядів поліпшити становище регіонів, які опинились в глибокій кризі за рахунок прямого державного впливу;
- *міжрегіонального перерозподілу економічного зростання з орієнтацією на більш рівномірний регіональний розвиток* (1950 – п.1970 рр.) – використання "полюсів зростання";
- *реструктуризація регіонів* (с.1970 – с.1980 рр.) – залучення інвестицій в проблемні регіони, створення умов для переходу до стратегій активного самозабезпечення регіонів;
- *саморозвитку регіонів* (1990 рр. і донині) – децентралізація влади, зростання економічної самостійності регіонів, розширення повноважень регіональних органів державної влади та підвищення ступеня їхньої відповідальності перед населенням.

4.5. Забезпечення збалансованого розвитку територій

Вектори державного регулювання розвитку територій:

- а) створення сприятливих умов для економічного розвитку регіонів;
- б) стимулювання економічного зростання в регіоні;
- в) забезпечення збалансованого сталого розвитку регіону.

Збалансований розвиток територій – покращання кількісних та якісних характеристик територій, а також удосконалення пропорцій між окремими їхніми складовими (влада, бізнес, населення, навколишнє природне середовище).

Його забезпечення є доцільним і реальним за умови формування на кожній території господарських комплексів на основі спеціалізації та розвитку міжрегіональних виробничо-економічних зв'язків

Переваги концепції збалансованого розвитку територій:

- орієнтована на середньо- та довгострокову перспективу;
- забезпечує комплексний розвиток регіону (а не лише окремих його складових) через залучення до цього процесу максимальної кількості суб'єктів господарювання;
- розширяє можливості для розвитку різних видів бізнесу та повнішого задоволення усе зростаючих потреб населення.

Концепції децентралізації:

- *адміністративна* – перерозподіл, делегування та передача повноважень між рівнями влади та управління;
- *політична* – надання громадянам і представникам, яких вони обирають до органів влади, повноважень з прийняття рішень у сфері державного управління та місцевого самоврядування;
- *економічна* – перенесення відповідальності за здійснення функцій від держави до приватних підприємств і недержавних організацій;
- *фінансова* – чітке закріплення відповідних джерел надходжень або трансфертів з державного бюджету за місцевими бюджетами для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень.

	Конкурентна позиція регіону		
	Слабка	Середня	Сильна

Привабливість регіону	Низька	Швидкий вихід інвесторів з ринку	Поступовий вихід інвесторів з ринку, залежно від темпів його скорочення	Використання існуючих конкурентних переваг без залучення додаткових інвестицій
	Середня	Поступове скорочення інвестиційної діяльності	Консолідація зусиль для залучення додаткових інвестицій	Помірне зростання інвестицій
	Висока	Інвестування з метою підвищення конкурентоспроможності регіону	Помірне зростання інвестицій	Швидке зростання обсягів інвестицій

Впровадження системи управління якістю в територіальних органах влади дозволяє змінити управлінську культуру, побудувати логічні та доступні процеси прийняття рішень.

Система управління якістю – сукупність послідовних дій і настанов, обов’язкових для всього персоналу відділів і управлінь міської ради та її виконавчих органів, розроблені відповідно до вимог ISO 9001:2009, поширюються на всі види послуг, що надаються населенню, підприємствам, організаціям й установам території.

Елементи системи якості:

- відповідальність вищого керівництва органу територіального управління;
- заінтересованість службовців у досягненні кінцевого результату;
- рішення на підставі фактів;
- концентрація на процесі;
- безперервне покращання;
- системний підхід до управління;
- залучення всіх до діяльності щодо забезпечення якості;
- орієнтація на споживача.

Для досягнення соціально-економічних цілей держави важливо забезпечити динамічний розвиток всіх адміністративно-територіальних одиниць країни, тому рекомендовано кожному регіону, з врахуванням його інвестиційної привабливості, сформуванати стратегію свого розвитку, а державі через економічні механізми створити умови для їх фінансової самостійності.

Пріоритетні напрями економічних реформ у контексті моделей регіонального розвитку:

1. *Еколого-економічна* – розвиток виробничої та соціальної інфраструктури загальнодержавного й міжнародного значення; реформування адміністративно-територіального устрою; впровадження ресурсо- й енергозберігаючих технологій тощо (АР Крим, Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Львівська, Одеська, Харківська області).

2. *Інноваційно-інвестиційна* – реструктуризація економічної бази окремих регіонів і створення умов для диверсифікації на новій технологічній основі; підвищення конкурентоспроможності за рахунок сприятливого інвестиційного клімату; підтримка малого та середнього підприємництва; розбудова та модернізація інфраструктури для підвищення інвестиційної привабливості тощо (АР Крим, Вінницька, Дніпропетровська, Житомирська, Кіровоградська, Миколаївська, Полтавська області).

3. *Кластерна* – розвиток туризму й рекреації; розширення фінансово-економічних можливостей територіальних громад і міжрегіональної економічної взаємодії; розвиток транскордонного та єврорегіонального співробітництва (на основі економічних районів і принципів поділу праці) (всі регіони).

4. *Інноваційна* – сприяння створенню та впровадженню інновацій, розповсюдження сучасних технологій для зменшення ризиків виникнення техногенних катастроф; активізація співпраці у сфері освіти і науки; розвиток наукоємного та високотехнологічного виробництва тощо (Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Луганська, Полтавська, Рівненська, Харківська, Чернігівська області).

5. *Мобілізаційно-інноваційна* – розвиток інфраструктури інформаційного суспільства; забезпечення високих стандартів навчання доступного для працівників виробничої діяльності тощо (всі регіони).

6. *Сталий розвиток* – забезпечення повної зайнятості працездатного населення, а також випереджального розвитку й експортної орієнтації провідних галузей промисловості, логістики, високих технологій; раціональне використання та відновлення природних ресурсів, охорона навколишнього природного середовища; реформування ЖКГ; впровадження високих технологій в освіті, медицині, галузі зв'язку та телекомунікацій (всі регіони).

Шляхи та засоби розвитку територій:

- правове забезпечення та державна підтримка добровільного об'єднання невеликих територіальних громад;
- укрупнення самоврядних адміністративно-територіальних одиниць;
- утворення агломерацій населених пунктів;

- проведення економічного районування;
- належне забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень;
- недопущення дублювання повноважень, функцій та завдань органів місцевого самоврядування різного рівня, а також органів виконавчої влади на місцях;
- встановлення механізмів державного контролю за законністю рішень органів місцевого самоврядування та якістю надання населенню адміністративних і соціальних послуг;
- максимальне залучення населення до прийняття управлінських рішень, сприяння розвитку форм демократії на місцях;
- перерозподіл влади на користь місцевого самоврядування, розширення їхньої самостійності та підвищення відповідальності;
- пошук територіальних та інституціональних рамок організації влади;
- використання неадміністративних шляхів залучення приватного сектора економіки до вирішення питань місцевого значення;
- перенесення акцентів на стимулювання, координування дій всіх агентів економічної та соціальної діяльності на території;
- просування новітніх технологій і продуктів від центру на периферію з одночасною підготовкою й перепідготовкою кадрів для подальшого створення територій інноваційного профілю: технополісів, агрополісів;
- розширення впровадження інновацій у всіх галузях і сферах національної економіки; формування "точок" і "полюсів" розвитку;
- розвиток базисних інновацій шляхом створення наукоємної продукції в машинобудуванні, приладобудуванні, електротехнічних виробництвах, мікробіології;
- переведення економіки регіонів на інноваційну модель розвитку шляхом створення ефективного конкурентного середовища в системі економічної діяльності на національному і регіональному рівнях;
- надання фінансової підтримки суб'єктам господарювання всіх форм власності (що зареєстровані на території певного регіону) з метою реалізації інвестиційних, інноваційних, інфраструктурних та інших проектів, що мають стратегічне значення для підвищення конкурентоспроможності регіону;
- проведення реструктуризації базових галузей промисловості з метою усунення негативних соціальних та екологічних наслідків їх функціонування;
- забезпечення формування та функціонування на регіональному рівні об'єктів інфраструктури інвестиційно-інноваційного розвитку: бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, венчурних фондів;
- сформування механізмів для підвищення економічної активності в регіонах і вдосконалити державну політику щодо фінансової підтримки

малого і середнього бізнесу задля підвищення зайнятості й самозайнятості населення та збільшення додаткових власних ресурсів, що супроводжуватиметься зростанням доходів населення та надходжень до бюджетів усіх рівнів;

- зростання капіталовкладень у соціальну інфраструктуру;
- збільшення фінансування освіти, охорони здоров'я й соціального захисту населення;
- зменшення податкового навантаження на населення регіону;
- розширення функцій місцевих податкових платежів;
- запровадження бюджетного інвестування соціальних проектів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ І РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні / В. О. Антоненко, В. В. Кравченко, О. В. Батанов та ін. Київ: Атіка, 2007. – 864 с.
2. Бабаєв В. М. Управління міським господарством: теоретичні та практичні аспекти. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2004. 204 с.
3. Безверхнюк Т. М., Саханенко С. Є., Топалова Е. Х. Європейські стандарти врядування на регіональному рівні: монографія; за заг. ред. Т. М. Безверхнюк. Одеса: Вид-во ОРІДУ НАДУ, 2008. 276 с.
4. Безверхнюк Т. М. Ресурсне забезпечення регіонального управління: теоретико-методологічні засади: монографія. Одеса: Вид-во ОРІДУ НАДУ, 2009. 318 с.
5. Бюджетний кодекс України: від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.
6. Деякі питання структури місцевих державних адміністрацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 травня 2006 р. № 736. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.
7. Дробот І. О. Гарантування місцевого самоврядування в Україні: теоретико-методологічний аспект: монографія. Львів: Вид-во ЛРІДУ НАДУ, 2010. 312 с.
8. З історії реформ адміністративно-територіального устрою України, 1997–2009 роки / А. Ткачук, Р. Ткачук, Ю. Ганущак. Київ: Леста, 2009. 128 с.
9. Камінська Н. В. Міське самоврядування. Теоретико-історичний і порівняльно-правовий аналіз: підручник. Київ: КНТ, 2010. 232 с.
10. Керецман В. Ю. Державне регулювання регіонального розвитку: теоретичні аспекти: монографія. Київ: Вид-во УАДУ, 2002. 188 с.
11. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Харків: Олант, 2002. 48 с.
12. Концепція адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22 липня 1998 р. № 810. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.
13. Концепція державної регіональної політики: Указ Президента України від 25 травня 2001 р. № 341. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.
14. Королюк Ю. Г. Механізми управління розвитком регіональних систем: монографія. Київ: Терно-граф, 2011. 344 с.

15. Коротич О. Б. Державне управління регіональним розвитком України: монографія. Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2006. 220 с.
16. Куц Ю. О. Мамонова В. В. Територіальна організація влади в Україні. Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2013. 212 с.
17. Кучабський О. Адміністративно-територіальна організація України: теорія, методологія, механізм становлення: монографія. Львів: Вид-во ЛРІДУ НАДУ, 2010. 316 с.
18. Лазор О. Д., Лазор О. Я., Чемерис А. О. Територіальна організація влади в Україні: навчальний посібник. Київ: Дакор, 2007. 576 с.
19. Мамонова В. В. Методологія управління територіальним розвитком: монографія. Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2006. 196 с.
20. Мамонова В. В. Управління місцевим бюджетом і фінансами: навчальний посібник. Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2012. 224 с.
21. Мельниченко А. А. Диспропорции развития территорий как объект государственной структурной политики // Проблемы и перспективы модернизационного развития славянских государств в современных условиях: материалы III Славянского форума, 27–29 сентября 2012 г. В 2-х т. / под общ. ред. В. Ф. Ницевича, О. П. Овчинниковой. Орел: Изд-во ОФ РАНХиГС, 2012. Т. 1. С. 76–80.
22. Мельниченко О. А., Шевченко А. С. Методичні особливості оцінювання розвитку міст як результату регуляторного впливу держави // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2011. № 3. С. 312–320.
23. Мельниченко О. А. Перспективи розвитку сільських територій та підвищення добробуту селян // Ринкові трансформації та економічний механізм підвищення ефективності підприємств аграрного сектора: матеріали міжнар. наук. конф., 8–9 жовтня 2009 р. Харків: Вид-во ХНАУ, 2009. С. 203–205.
24. Мельниченко О. А., Шевченко А. С. Перспективні напрями розвитку міст в Україні: державно-управлінський вимір // Механізми державного регулювання економічних відносин в умовах глобалізації: монографія / [кол. авт.]; за заг. ред. М. А. Латиніна. Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2011. С. 159–167.
25. Мельниченко О. А. Сільські території: проблеми та перспективи їх вирішення // Проблеми та перспективи розвитку менеджменту сучасних підприємств: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Полтава, 29 жовтня 2014 р.). Полтава: Вид-во ТОВ НВП "Укрпромторгсервіс", 2014. С. 79–81.
26. Мельниченко О. А. Типи територій та механізми державного регулювання їх розвитку // Актуальні проблеми та перспективи розвитку

публічного управління: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. уч., 25 жовтня 2013 р. Одеса: Вид-во ОРІДУ НАДУ, 2013. С. 46–47.

27. Мельниченко О. А. Управління структурними зрушеннями: підручник. Харків: Оберіг, 2013. 300 с.

28. Місцеве самоврядування та державне управління: конституційно-правові основи співвідношення та взаємодії: монографія / В. І. Борденюк. Київ: Парламенське вид-во, 2007. 576 с.

29. Місцеве самоврядування: пошуки та здобутки: зб. матеріалів і документів / за ред. М. Пухтинського, О. Власенка. Київ: Атіка, 2007. 896 с.

30. Ольшанський О. В. Управління місцевим господарством: механізм удосконалення: монографія. Харків: Константа, 2008. 158 с.

31. Організаційні засади функціонування місцевого самоврядування в Україні / Ю. О. Куц, С. В. Болдирев. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2004. 180 с.

32. Основи місцевого самоврядування: наук.-практ. посіб. / [кол. авт.]; за заг. ред. В. М. Олуйка. Хмельницький: ЦППК, 2008. 730 с.

33. Податковий кодекс України: від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.

34. Про асоціації органів місцевого самоврядування: Закон України від 16 квітня 2009 р. № 1275-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.

35. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 27 січня 2015 р. № 1855. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53705.

36. Про державну службу: Закон України від 16 грудня 1993 р. № 3723-XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.

37. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 6 вересня 2005 р. № 2806-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.

38. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 вересня 2003 р. № 1160-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.

39. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.

40. Публічна адміністрація в Україні: становлення та розвиток / за заг. ред. А. В. Толстоухова, Н. Р. Нижник, Н. Т. Гончарук. Донецьк: Монолит, 2010. 400 с.

41. Регіонально-адміністративний менеджмент: навчальний посібник / [кол. авт.]; за заг. ред. В. В. Мамонової. Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2010. 188 с.

42. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: підручник / за ред. В. В. Ковалевського, О. Л. Михайлюк, В. Ф. Семенова. 7-ме вид., стер. Київ: Знання, 2005. 350 с.

43. Територіальне управління: проблеми, рішення, перспективи: монографія / [кол. авт.]; за заг. ред. В. В. Корженка. Харків: Вид-во ХРІДУ НАДУ "Магістр", 2004. 216 с.

44. Управління сучасним містом: підручник / за ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. Київ: Вид-во НАДУ, 2008. 632 с.

45. Якісні управлінські послуги – головна умова підвищення довіри населення до органів влади / Ю. О. Куц, С. В. Краснопорова. Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2006. 192 с.

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ	3
Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ	5
1.1. Територіальна організація влади в Україні: загальна характеристика .	5
1.2. Теоретичні основи територіального управління	9
1.3. Специфіка організації влади на різних територіях	17
Розділ 2. СИСТЕМА ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ	27
2.1. Місцеві державні адміністрації	27
2.2. Територіальні органи центральних органів виконавчої влади	45
Розділ 3. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	49
3.1. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування	49
3.2. Компетенції та повноваження органів місцевого самоврядування в Україні	55
3.3. Ресурсне забезпечення місцевого самоврядування	78
Розділ 4. РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ	82
4.1. Складові розвитку територій	82
4.2. Методики оцінювання розвиненості територій	85
4.3. Розвиненість регіонів України	88
4.4. Державна регіональна політика	92
4.5. Забезпечення збалансованого розвитку територій	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ І РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ .	99

Навчальне видання

ЛОПАТЧЕНКО ІННА МИКОЛАЇВНА

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Курс лекцій

Підписано до друку 05.02.2020. Формат 60 x 84^{1/16}. Гарнітура тип Таймс.
Папір офсетний. Друк різнографія. Умов. друк. арк. 5,35. Тираж 100 прим.

Віддруковано з оригінал-макета у друкарні
ФО-П Леонов Д.С.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80.